

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociálních studií

**Sexuální rovnost: vývoj vztahu moci a
sexuality v kontextu proměny české
společnosti**

Bakalářská práce

Kateřina Černá

Vedoucí práce: *Mgr. Zdeněk Šloboda* *Praha 2010*

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Autorka práce: **Kateřina Černá**

Vedoucí práce: **Mgr. Zdeněk Šloboda**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Život vztahu moci a sexuality v kontextu proměny české společnosti. Praha: Karlova Univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2010. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Zdeněk Sloboda.

Anotace

Následující text je zaměřen na postavení českých žen za socialismu a kapitalismu v kontextu sexuality a moci. Tato analýza se zabývá integrací žen do pracovního trhu, pohlížením aspektů reprodukční politiky a vlivem masových médií. Na tyto aspekty je pohlíženo nejprve v době před rokem 1989, která je označována jako socialismus, následně jsou daná témata probírána znovu, tentokrát ale v kontextu kapitalismu, tedy době po roce 1989. Perspektiva, která prochází celou prací je následující: za socialismu i kapitalismu byly ženy prezentovány jako emancipované a na stejné úrovni jako muži, v síti mocenských vztahů tedy měly mít stejný přístup k moci. Ani v jednom období ale myšlenka emancipace a rovných příležitostí nebyla naplněna, k výraznému posunu v mocenské pozici žen tak nedošlo.

Annotation

The following text concentrates on the status of Czech women in socialism and capitalism in the context of their sexuality and power. This analysis is focused on integration of women into the labour market, the impact of aspect of reproductive politics and the influence of mass media. These aspects are described first in socialistic period (before 1989) and later in capitalism (after 1989). The perspective that goes through the whole text is following: During socialism and capitalism women were presented as emancipated, with the same possibilities as men. They should have equal access to power both in socialism and capitalism. But the aspect of freedom and full emancipation has not been fulfilled in any of the periods and the unequal power position of the Czech women had not changed.

Klíčová slova

žena, 1989, česká republika, moc, sexualita, socialismus, kapitalismus, trh práce, reprodukční politika, média

Keywords

Woman, 1989, Czech republic, power, sexuality, socialism, capitalism, labour market, reproductive politics, media

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Prohlášení

1. Prohláuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna ve veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 19. 5. 2010

Kateřina Černá

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Pod kování

Na tomto místě bych rád podkovala magistru Zdeňkovi Slobodovi za cenné rady při konzultování, panu Richardovi Strabergrovi za gramatické korektury a svým přátelům za podporu v období tvorby tohoto textu.

oj v kontextu sexuality

Projekt bakalá ské práce

Zpracovala Kateřina Černá, 2. Ročník, SOSA

Úvod

Hlavním cílem mé bakalá ské práce bude popsat a objasnit vztah moci a sexuality a jak se pak vyvíjela moc v průběhu v kontextu sexuality. Nastíním problematiku toho, má-li moc muž nebo žena a jak se tento stav odráží právě v sexualitě. Protože v každém vztahu jde o moc, ani u partnerského vztahu to není výjimka. Nechci se ale zabývat manipulováním na individuální úrovni, ale spíše se zaměřit na to, jak společnost vnímá držitele moci. V práci bych chtěla zohlednit i to, že pokud je někdo vnímán jako držitel moci, není jím nutně doopravdy a jaké má tento stav následky na danou problematiku.

Vzhledem k možnosti téce daného tématu bych se pro přesné zaměření práce chtěla rozhodnout až po analyzování literatury a dalších materiálů. Je tedy možné, že dojde k změně mého zaměření.

Účelem mé práce je pak přispět k poznání sexuality jako důležitějšího aspektu lidského života, který má pak výrazný vliv i na jiné oblasti života a to hlavně v kontextu uváděných stereotypů, nejen těch, které jasně staví jedince do nerovného postavení, ale hlavně ty, které vypadají jako přirozené a tím spravedlivé, ale mají stejný efekt.

Metodologie

Jako metodu zpracování informací pro mou práci bych použila analýzu literatury, případně dostupných výzkumů na toto téma.

Struktura

1. Úvod a uvedení do problematiky, vysvětlení pojmů
2. Vývoj

- c. Moderní společnost
 - d. Objevení škrýtků stereotyp
3. Závěr o shrnutí poznatků a případné dílčí závěry

Zdroje

Foucault, M. *Dějiny sexuality I*. Praha: Herrmann a synové, 1999

Foucault, M. *Moc, subjekt, sexualita*. Bratislava: Kalligram, 2000

Leonard, S. *How Women's Sexuality Shaped Human Evolution*, Penguin Books, 2003

Fausto-Sterling, Anne *Sexing the Body: How Biologists Construct Human Sexuality*

Division of Biology & Medicine, Brown University, 1999

Butler, Judith *Trampoty s rodou* Bratislava : ASPEKT, 2003

Carabillo, Toni, Meuli, Judith. *The Feminization of power*, Arlington, VA : The Fund for the Feminist Majority.

Perelberg, Rosine Jozef, Miller, Ann C. *Gender and power in families*. London : Routledge, 1992.

Maguire, Marie. *Men, women, passion and power : gender issues in psychotherapy*. London : Routledge, 1995.

Erler, Mary, Kowaleski, Maryanne. *Women and power in the middle ages*. Athens, GA : University of Georgia, 1988.

Morus, Richard Lewinsohn. *Světové dějiny sexuality*. Praha : Naše vojsko, 1992.

Konzultant

Mgr. Zdeněk Šloboda

í í í í í í í í í í í

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM.....	3
ANOTACE	3
ANNOTATION	3
KLÍ OVÁ SLOVA.....	3
KEYWORDS	3
PROHLÁŠENÍ	4
PODKOVÁNÍ	5
PROJEKT BAKALÁ SKÉ PRÁCE	6
1. ÚVOD	9
1.1. STRUKTURA PRÁCE	9
1.2. PROPSÁT O DANÉ PROBLEMATICE.....	9
1.3. CÍL PRÁCE.....	10
1.4. METODA ZPRACOVÁNÍ.....	10
1.5. POZNÁMKÁÍ Í Í Í Í Í Í Í Í	10
2. VYJASNĚNÍ POJM Í ..	11
2.1. CO JE TO VLASTNĚ SEXUALITA?.....	11
2.2. A CO JE TO MOC?	11
2.3. PROPOJENÍ	12
3. SOCIALISMUSÍ ..Í	13
3.1. SOUKROMÁ SFÉRA	13
3.1.1. Práce k emancipaci na rodinné úrovni?.....	13
3.1.2. Reprodukční politika za socialismu.....	17
3.1.2. 1. Interrupce.....	17
3.1.2. 2. Mateřský příspěvek.....	20
3.2. VEJNÁ SFÉRA	22
3.2.1. Média.....	22
4. ZLOMOVÝ MOMENT: ROK 1989.....	25
5. KAPITALISMUS.....	27
5.1. SOUKROMÁ SFÉRA.....	27
5.1.1. Práce jako možnost?.....	29
5.1.2. Reprodukční politika za kapitalismu.....	32
5.1.2.1. Interrupce.....	33
5.1.2.2. Mateřský/Rodičovský.....	34
5.2. VEJNÁ SFÉRA.....	36
5.2.1. Masová média.....	36
6. ZÁVĚR Í ..Í Í Í ..	41
POUŽITÉ ZDROJEÍ	44

... v dnešní době významným tématem. I do naší české republiky toto téma pomalu proniká. Nebo už tu dávno je? V následující práci bych se chtěla zaměřit na sexualitu české ženy v kontextu vývoje moci, a to v časové perspektivě, která je pro náš národ velmi důležitá: převrat v roce 1989. Chtěla bych proto narátnout vývoj mocenských struktur v kontextu sexuality ženy nejprve v socialismu (období před rokem 1989) a následně v kapitalismu (období po roce 1989).

Vzhledem k možné rozsáhlosti daného tématu jsem zvolila několik aspektů, které budu pod touto perspektivou zkoumat, nebudu se tedy pokoušet o pokrytí celé problematiky. Jednotlivé aspekty jsem vybrala pro jejich podstatnost pro dané téma.

1.1. Struktura práce

Struktura práce je následující: dále v úvodu narazíte nejprve na důvod, proč psát o dané problematice, který bude následován cílem práce. Bude zmíněna také metoda a dojde i na dovednosti a poznámku. Druhá kapitola pak přinese objasnění hlavních pojmů a konceptů a jejich vzájemné provázání. Vlastní text je rozdělen na dva hlavní celky, socialismus (před rokem 1989) a kapitalismus (po roce 1989), které jsou chronologicky seřazené. Ve této kapitole se blíže podíváme nejprve na soukromou sféru, a to konkrétně na povinnost ženy pracovat a na reprodukční politiku státu, dále budeme zkoumat média jako zástupce sféry veřejné. Po krátké kapitole týkající se transformačního roku 1989 a tendencí, které přinesl, se přesuneme do celku o kapitalismu. Ten je koncipován stejně jako celek předtím: skrz perspektivu změn vyvolaných tranzicí se v této páté kapitole nejprve podíváme na soukromou sféru (konkrétně na situaci na pracovním trhu a reprodukční politiku) a následně na média. Celá práce je pak zakončena závěrem, ve kterém budou shrnuty poznatky z celé práce.

1.2. Proč psát o dané tematice

O sexualitě toho bylo již napsáno mnoho, stejně tak díla o sexualitě ženy by již zabraly slušný počet políček v knihovně. Ale vzhledem k tomu, že se žena a její sexualita dostaly do hledáčku v době především díky relativně feministickým autorkám a autorům jako jeden z následků vlivu feministického hnutí, je tento pohled významně západoevropsky ovlivněn. Ano, v průběhu druhé vlny feminismu došlo k výrazné kritice tohoto příliš zobecnujícího zaměření a začal být kladen důraz na diferenciaci na

uace jednotlivých národ . Pokud v tomto kontextu
padoevropskou, p ijedeme na n kolik rozdíl , které
jsou natolik podstatné, fle svými d sledky vytvá í velmi specifickou situaci pro státy
st ední Evropy, zahrnující samoz ejm í eskou Republiku [Havelková 2004: 169].

Základním prvkem, který vytvo il specifickou eskou situaci, byl škontinuální
vývoj flenské zam stanosti, struktura i rozsah asových investic (v délce pracovní
dráhy v pr b hu flivota, objemu pracovní doby, plné pracovní úvazky), ale zejména
spjatost rodinných a pracovních rolí jsou v eské republice v porovnání s vývojem
flenské zam stanosti v západní Evrop unikátní.õ [ermáková 2000: 86]. Tedy
integrovatost flen do pracovního trhu dala vzniknout unikátním podmínkám, které
flenám p iná-ely výrazn odli-éné zku-énosti nefl flenám ze západní Evropy.

1.3. Cíl práce

Cíl práce by se dal dob e vyjád it slovy autorky Aleny Wagnerové: šNejde tu o
málo: spole nost, která flije jen v p ítomnosti a svou minulost nezná, nerozumí jí, nebo
si reflexi o ní vyp j uje z cizích zdroj , ohrofluje svou budoucnost, protofle p estává
rozum t sama sob .õ [Wagnerová 2009: 12]. Na-e historie m la výrazný vliv na na-í
sou asnou situaci, kdy je-t dodnes bojujeme se stínem, který tu po sob komunismus
zanechal. Mnoho aspekt spole nosti se stále je-t vyrovnává s následky reflimu a
situace eské fleny není výjimkou. Moje práce by pak nem la p inést objasn ní celkové
problematiky, ale spí-e nastín ní díl ích problém jako otev ení prostoru pro debatu na
téma, jak a pokud v bec se zm nily mocenské vztahy a praktiky ve vztahu k sexualit
fleny v rámci transformace eské spole nosti.

1.4. Metoda zpracování

Protofle práce má teoretický charakter, zvolila jsem si metodu analýzy relevantní
literatury, kterou budu dopl ovat výsledky z výzkum na dané téma, jak od autor a
autorek z eska, tak i ze zahrani í. Práv díky postupné analýze literatury jsem se
odklonila od p vodního tématu a zam íla se na více konkrétní problematiku. Ta se
v kontextu zji-t ných souvislostí jevila nejen jako zajímavá, ale i opodstatn ná. Projekt
mi v-ak byl cenným nástrojem, který udal sm r a rámecek celé práci.

1.5. Poznámka

Na následujícím prostoru bych cht la uvést n kolik poznámek k textu:

biologické, ale sociální aspekty pohlaví. Tedy sociálně konstruovanou charakteristikou. Ve své práci budu často mluvit o ženě nebo o ženách, ale pak jsou to individua, která jako ženy vystupují, chovají se a jednají. Společnosti jsou tedy považovány za ženy. Touto krátkou poznámkou bych chtěla ukázat, že jsem si v domě rozdíl mezi genderem a pohlavím, ale v kontextu mé práce rozlišení mezi nimi není relevantní, protože budu pracovat jen s konceptem genderu.

(2) Také bych chtěla zmínit, že i když jsem si v domě fakt, že k odložením české a Slovenské republiky došlo až v roce 1993, následující práce se vztahuje i na společnost českou.

(3) A v neposlední řadě je nutné říci to, že i když vím, že doba před rokem 1989 i doba po něm prošla mnohými fázemi, které byly značně rozmanité, prostor vymezený v této práci dané problematice mi nedovoluje se tímto hlubším rozdílem více zabývat.

2. VYJASNĚNÍ POJMŮ

2.1. Co vlastně znamená sexualita?

Jako definici sexuality uvádí sociologický slovník následující: „Jedna ze základních vlastností a **potřeb** člověka, která zajišťuje reprodukci lidského rodu, má fyziologické i psychologické komponenty a promítá se do tzv. **sexuálního chování**. Sexualita je integrální součástí lidské osobnosti a je výsledkem dlouhodobého evolučního procesu. Sexuální motivace má rovněž základní složky: 1. sexuální identifikaci (včetně osvojení sexuální role); 2. sexuální orientaci (zaměření na eroticky preferovaný objekt); 3. sexuální reakci a chování. Protože není jen jedno pohlaví, neexistuje ani jediná sexualita, jediný univerzální pud.“ Dále se zde dozvíme, že člověk je na rozdíl od zvířete sexualizovaný trvale a také má pro něj sexualita funkci nejen prokreaci, ale také rekreaci. „Pohlavní role a sexuální chování jsou vytvářeny společně kulturně i přírodou a sama sexualita se transformuje v erotiku respektive v **lásku**. Mravní normy sexuality jsou relativní, a proto i sama sexualita má dobový charakter, mění se v čase.“ [Sociologický slovník 1996: 980].

2.2. A co je to moc?

Giddens definuje moc jako schopnost jedince nebo příslušníků skupiny dosáhnout svých cílů nebo prosazovat své zájmy. Moc je významnou složkou

lens 2005: 551]. I na moc se dá pohlířlet Giddensovou
struktura a jedinec jsou ve vzájemném mocenském
vztahu, který není jednosm rný, ale dochází k vzájemnému formování [Halford 2001:
225]. Stejn ě tak Foucault poukazuje na to, ře pokud je moc jen represivní, není tolik
efektivní. P edkládá proto koncept moci produktivní, která se konstituuje vzájemn
s v d ním a která dává vzniknout novým formám moci i v d ní. Zavedením sexuality
do tohoto konceptu pak ukazuje na mořnost státu kontrolovat a formovat vlastní t ěla
[Zábrodská 2009: 34-35].

Dal-ím významným autorem, který se zabývá touto tématikou je Bourdieu. Ten
p ěpsívá svým konceptem symbolické moci: hierarchické mocenské ustavení
spole nosti je zalořeno a reprodukuje se pomocí symbolického kapitálu. Konceptem
symbolického násilí pak ukazuje na to, jak je daný systém, i kdyřl nerovný, brán jako
p ěrozený, a tím ospravedl ovaný po řádek. To pak platí i pro nerovnosti v genderovém
po řádku [Bourdieu 2000].

2.3. Propojení

Jak se ale sexualita, n co tak intimního, m ře propojovat s n ěm tak
neintimním jako je stát? Není snad zku-ěnost řeny stále stejná, jak za kapitalismu, tak
za socialismu? V kařdém stát ě dochází k propojení soukromé a ve ejné sféry: to, jak je
upravována legislativa, formuje kařdodenní řivot a to i aspekty jako je výchova d ětí
nebo porod. [Gal 2000: 17] Státní moc se otiskuje do t ěl, lidé ji praktikují. M řeme tedy
říci, ře lidé řd ělajíř stát. Pro stát pak platí, ře akté i státu reagují ř zn ě na podmínky
dané státem, ale a uřl odporem nebo akceptací, výsledek je ten, ře tím stát vytvá řejí
[Gal 2000: 20]. I p ěsto, ře zákony mohou být ignorovány, je kolem nich maněvrováno,
jsou k nim vytvá řeny alternativy, zákon je stále normou, která vymezuje hranice legality
a oficiální o řekávání [Gal 2000: 34].

Vysv ělené pojmy nejsou jedinými koncepty v celé práci. Tvo ří ale její základní
rámec, proto bylo d ěleřitě jejich bliřší porozum ění. Krom ě t ěchto základních koncept
bude v textu pouřřito i mnoho dal-řch, ty ale budou vysv ěleny měn ě do hloubky a p řím
v textu. Nyní se řijř m řeme podívát na první kapitolu, která nás zavede do doby
socialismu.

V následující kapitole se zaměřím na první aspekt problematiky a to na soukromou sféru. Tuto část jsem rozdělila na kapitolu o ženách a jejich pracovních možnostech za socialismu, ve druhé kapitole se pak podíváme na reprodukční politiku socialistického státu.

3.1.1. Práci k emancipaci na rodině a muži?

Nejprve bych se zaměřila na to, co byla homogenizace a jaké důsledky vyvolala, dále budu sledovat, jak se emancipace ženy odrazila v jejím postavení na pracovním trhu, a navázala bych následky, kterým dala emancipace vzniknout. Tuto kapitolu bych zakončila diskuzí ohledně mocenských nerovností v genderových vztazích v rodině.

Komunistický převrat v roce 1948 měl mnohé následky, kdy se ideologická rovina výrazně promítla do života obyvatel Československé republiky. Jedním ze základních požadavků marxistické teorie byla změna společenského systému do takového stavu, ve kterém si budou všichni rovni, takže nebudou existovat rozdíly v sociální nebo ekonomické rovině. Této rovnosti pak mělo být dosaženo homogenizací populace [Gal 2000 : 47].

Homogenizace byla prováděna pomocí tří genderově relevantních prostředků. Jedním z těchto prostředků byla právní emancipace ženy [Wagnerová 2009 : 12]. Stát si byl vědom sociálních nerovností mezi mužem a ženou, toto nerovné postavení bylo ale podporováno vznikem soukromého vlastnictví. Právě proto byla tato nerovná situace brána jako konstruovaná, ale tedy taková, která se dá změnit [Havelková 2009: 183].

Dalším prostředkem pak mělo být smazání hranice mezi veřejnou a soukromou sférou života lidí, jako oddělení od předchozí (buržoazní) historické doby [Gal 2000: 47].

Dalším důvodem bylo pak oddělení od západu. Zatímco západní společnosti za klíčovou oporu si jako svůj základ postavily nukleární rodinu, východ se chtěl oddělit i v tomto ohledu: proto mělo dojít k narušení typické tradice rodiny a s ní spojených stereotypů. Prvními kroky pro tuto změnu byly legislativní úpravy: nové zákony zjednotily rozvod, byly založeny alespoň základní instituce pro péči o děti, o vaření, praní a jiné domácí práce, dokonce tlačily muže k tomu, aby se podílel na domácích pracích. [Gal 2000 : 48].

A v neposlední řadě je důležité zmínit, že bylo zasaženo i soukromé vlastnictví, které bylo zrušeno. Důsledkem mělo být pak i v ostatních aspektech společnosti:

hospodářská rovnost, politická rovnost a kulturní rovnost. Soukromé vlastnictví výrobních prostředků a vykořisťovatelských tlíd [Rožental 1974: 21]. Zrušení soukromého vlastnictví mlo pispít k eliminaci genderových nerovností a dosažení rovnosti mezi mužem a ženou. Žena tedy měla být závislá na muži finančně a stejně tak měla získat moc politickou. A proč právo soukromé vlastnictví je tak důležité v otázce rovnosti? Protože na-e společnost byla a je založena na monetárních vztazích a je to právo majetek, který přináší moc, a to i moc muže nad ženou [Wagnerová 2009: 19]. O těchto následcích se v textu budou několikrát zmínovat a uvidíme, že jsou velmi významně propojené, a to především s pracovním prostorem a veřejnou sférou.

Jaké kroky tedy stát podnikl pro emancipaci ženy? Podívený stav žen, který je-ště pětřvával z buržoazní doby, měla být odstraněn několika zákroky, které měly svj působení v legislativních změnách. Některé tyto změny byly již zmíněny výše v rámci snahy o změnu tradiční rodiny, za další změny bychom pak mohli považovat integraci žen do pracovního trhu tím, že byl pracovní závazek u žen povinný; v rámci této změny pak ženy začaly více nastupovat do školních institucí a získávat potřebnou kvalifikaci; postavením ženy na stejnou úroveň jako muž v právní oblasti [Gal 2000: 48].

A jaké byly následky emancipace? Žena se díky vlastnímu přijmu stala finančně nezávislou na muži. Její vlastní příjem jí poskytoval možnost žít nejen sebe ale například i svou rodinu. Muž tedy přestal být jediným živitelem rodiny. Tento trend byl podpořen i nivelizací platů, kdy dvě mzdy v rodině začaly být nutné k udržení stejné hospodářské úrovně [Běrmáková 1995: 15]. Česká žena studovala nebo získávala vyšší kvalifikaci pro své zaměstnání. Měla možnost rozhodovat o svém reprodukčním chování, a už se jednalo o ukončení manželství nebo rozhodnutí o ponechání si dítěte. Tuto situaci shrnuje výstižně Wagnerová: šNa konci socialistické éry se

československo vyznačovalo značně vysokou, nerefektovanou úrovní rovnoprávnosti mužů a žen, použijeme-li k jejímu hodnocení tři základní kritéria: sociální status neodvozený od muže, úroveň vzdělání a kvalifikace a stupeň hospodářské nezávislosti. Splnění těchto tří kritérií bylo v Československu v plné míře dosaženo. České ženy měly své vlastní sociální status a nebyly definovány podle společenského postavení svých mužů jako manželky, proces statusového osamostatnění žen není ve většině západních zemí dodneška ukončen, jejich vzdělanostní a kvalifikační úroveň dosáhla úrovně mužské populace, a pokud jde o dosažení středně-kolské vzdělání, již v mladších

evý-ila. fi eny byly pln ě integrovány na trhu práce, to
závislé na muffích, i kdyfl pom ěr muffských a fienských
plat ě je-t ě zdaleka nebyl vyrovnán, cofl je ov ěm problém celosv ětový.õ [Wagnerová
1999: 80].

fienská práva byla tedy mnohem více roz-í ena v mnoha oblastech, a to
významn ě p ě isp ě lo k mofnosti fi eny rozhodovat sama o sob ě. fi ena za ěnala být více
nezávislá, za ě ala získávat více moci. Ale bylo tomu opravdu tak?

Ne bezd ě vodn ě totiflozna ují n které autorky emancipaci za doby socialismu za
špseudo- emancipaciõ [Třklová 1993: 75]. Pokud se totifl podíváme na jednotlivé
problémy blífle, zjistíme, fl e situace nebyla pro fi eny takovým zlep-ěním, jak se mohlo
p ě vodn ě zdát.

Pro ě byla emancipace špseudoõ? Jako dva hlavní problémy bych cht ě la
poukázat na tzv. dvojí sm ěnu a seslání emancipace šshoraõ.

Problém druhé sm ěny vznikl tím, fl e fi eny sice byly integrovány do pracovního
trhu, ale sou ěasn ě jim z ěstala zodpov ědnost za d ěti a celou domácnost [Gal 2000 : 48].
Ano, tato situace m ěla být vy ě-ena zestátn ěním a zve ějn ěním domácích prací a
výchovy d ětí pomocí r ězných státních institucí, ale tyto projekty se neselekaly s úsp ěchem.
Hlavní d ěvody neúsp ěchu byly dva:

Za prvé praktická neproveditelnost. Wagnerová uvádí: šNikdy se neuskute ěnila
idea kolektivního domu se slufbami, protofl e jeho první realizace v Litvínov ě se ukázala
být finan ěn neúnosná, nebo p ědstava o kolektivní výchov ě d ětí jen dopl ěvaná
výchovou v rodin ě, protofl e ji spole ěnost nep ěijala. (í ě) Selhala i Osvobozená
domácnost, která m ěla organizovat nejr ězn ější slufby v etn ě úklidových.õ [Wagnerová
2009: 14-15]. A za druhé se rodina ukázala být velmi silným tradi ěním prvkem, a proto
rozru-ít její strukturu bylo velmi náro ěné. To dokládá neúsp ěch d ětských jeslí, které
m ěly zastávat náhradní pé ěi o malé d ěti (je-t ě p ěed-kolního v ěku, tedy 2, 3 roky), aby
fi ena mohla jít do práce. Jesle byly ale vyuffívány velmi málo, asi jen 11 % d ětí do nich
byla umíst ěno. Matky se velmi nerady vzdávaly své mate ěské úlohy v tak brzkém
d ětském v ěku [Wagnerová 2009: 15]. Spí-ě fungovaly tzv. týdenní -kolky, kde byla
zaji-t ěna pé ěe o d ět ě od za ěátku do konce týdne [Jachanová Doleflelová 2006].

Díky neúsp ěchu t ěchto institucí tak z ěstala fi enám vedle starosti o domácnost i
povinnost pracovní. Propojení t ěchto dvou ěinností je ěasov ě, fyzicky i psychicky velmi
náro ěné a fi eny se proto ěasto musely potýkat s vy ěerpáním a p ěetífiením. Je-t ě jeden
aspekt ale ovliv ěoval danou situaci: uv ědom ění si své pozice - v kontextu domácí a

iktorní. Gal o tom mluví takto: šNa jednu stranu
jení, morální p evahy a moci v domácnosti díky
jejich nezbytnosti. Také tím získávaly pocit v t-í sebehodnoty a sebev domí díky ú asti
na pracovním procesu. I p es vý-í plat , které byly mnohem nižší a skoro na úrovni
diskriminace, a i p es nadbytek pracovních hodin, mnoho žen začalo brát vážně onen
komunistický ideál rovnosti mezi muži a ženami. Na druhou stranu podmínky práce,
nízké platy, závažnost požadavků na n vyvíjených vytvářely pocit ob toování a trvalého
pocitu viny, že nikdy nebudou schopny ud lat v-e dostate n a to p edev-ím mate ství.õ
[Gal 2000: 53] Z posledních slov p edchozí citace pak m ěme vid t, že kombinace
pracovní povinnosti a starosti o domácnost ěsto vyústila v konflikt rolí ženy-matky a
ženy-pracovnice, protože ženy byly ěsto frustrované p edev-ím v kontextu jejich
mate ské povinnosti (jeř byla do té doby tradi ní a prvo adá), u které m ěly pocit, že ji
dostate n nenapl ují.

Druhým aspektem je seslání emancipace shora. P estofe mořnost mít pracovní
závazek, kterou p inesl socialismus, m ě p sobit na první pohled spí-e pozitivn ,
pokud se podíváme na tento jev v kontextu, ve kterém se stal, objevíme i jeho negativní
stránku. Pracovní povinnost byla p ikázána, nikdo se žen neptal, jestli chtějí pracovat
nebo ne. Byla jim tedy tímto sebrána mořnost volby. Na rozdíl od žen na západ , které
za svou mořnost pracovat musely bojovat a poté, když ji získaly, nastupovaly do
pracovních pom ěr s pocitem vybojovaného vít zství, ženy v ěskoslovenské republice
nastoupit musely. Chyb ě zde ří motiv seberealizace, vlastní pot eba realizovat se
plnohodnotn ěinností ve ve ejné sfé e.õ [V ěnová-Kalivodová 1999: 25]. Braly proto
práci jako povinnost a sou asn také jako své p irozené a samoz ejmé právo [Gal 2000:
75].

Pokud se ve sv tle t chto informací podíváme na mocenský po ádek v rodin ě a v
genderových vztazích za socialismu, co uvidíme? řenu, která díky novým
emancipa ním praktikám státu získala moc a nyní vládne rodin ěi mužii? Nebo sílu
tradi ních vzorc ě a stereotyp , které p esáhly i snahy státu?

Názory na tuto problematiku se u ř zných autor ě a autorek li-í. Muži tedy
p iná-ějí do domácnosti více pen z než ženy. Nestalo se to, že by se získáním
finan ního p ějmu žena stala hlavou rodiny a hlavní řivitelkou, ale vzhledem k vý-í
svého platu se stala spolřivitelkou rodiny. Muř se i díky zm ěn ěným podmínkám udržel
v pozici hlavního řivitele rodiny [Wagnerová 2009:19]. Také to, že žena u svého
pracovního závazku zvládá i druhou sm ěnu, tedy starost o domácnost, posílilo její

změny tedy nevedly k vyrovnání mocenských sil v
doměho majetku p ísp ly k oslabení moci mufl v
rodin [Vodochodský 2008].

Tento p ístup je ale jen jednou perspektivou, kterou se m ůžeme na rodinu dívat.
Jiní auto i nahlíflují na flenu jako šsuperflenu ů a na mufla jako na švelké dít ů, o které se
stejn ě jako o zbytek domácnosti a rodiny musí starat flena:ší socialistický mufl, který
m ůže být lépe placen a dominovat v práci, ale který se chová jako švelké dít ů doma
v rodin ě: zmatený, závislý, zranitelný, vyfladující, aby o n ě bylo postaráno, aby byl
chrán ěn a rozveselován i p esto, flen ob as jedná/se chová agresivn ě, i p es alkoholismus,
sukni ká ství nebo jeho nep ítomnost v rodin ě. [Gal 2000: 54]. flenu zkrátka vidí tito
auto i jako dominující rodin ě [ermáková 2000: 88].

Shrnutí:

Záv ěrem tedy m ůžeme říci, flen zásahy státu v podob ě homogenizace výrazn ě
p ísp ly ke zm ěn ě postavení fleny ve spole nosti a to p edev-ím integrací do trhu práce.
I p esto, flen se auto i jednozna n ě neshodují na tom, m ůly-li tyto státní zásahy jasn ě
emancipa ní charakter, m ůžeme říci, flen mocenská pozice fleny byla minimáln ě
posiln ěna.

3.1.2. Reproduk ní politika za socialismu

Tato část textu se zabývá reproduk ní politikou státu a jeho d ůsledky v kontextu
zkoumané problematiky. Zam ěřím se na dva aspekty reproduk ní politiky, a to na
legalizaci interrupcí a mate skou/rodi ovskou dovolenou a s ní spojený státní p ísp vek.

3.1.2.1. Interrupce

V tomto oddíle bych nejprve cht ěla zmínit, pro ě je otázka interrupcí v kontextu
probíraného tématu d ůležitá, jak se k této otázce stav ěl socialismus a jaké byly d ůsledky
tohoto postoje.

Interrupce, tedy um ělé p ěru-ení t ěhotenství, byly velkou část historického
vývoje na-í zem ě legislativn ě upravovány (ve smyslu zakázány). Rozhodnutí ponechat
si dít ě, které bylo po ato, má velmi intimní charakter a je velmi osobního rázu. I p esto,
bylo toto rozhodnutí výrazn ě ovlivn ěno nejen vlastní motivací fleny, ale p edev-ím
státem, tedy neosobním aparátem na úrovni makrostruktury. Po politicko-léka ské
diskuzi v 50. letech bylo rozhodnuto, flen interrupce budou legalizovány, a roku 1957 pak
byl vydán zákon o legalizaci interrupcí [Dudová 2009].

oblematiku pak p iná-í Radka Dudová ve svém
eskoslovensku z foucaultovské perspektivy. Autorka
se v n m zam ũje na problematiku potrat ũ a to skrz foucaultovský koncept
gouvernementality, kterou spojuje se specifickou dobou v ěské historii. Koncept
gouvernementality je zde p edstaven jako formování jedinc ũ státem, kdy je brán
v ũvahu nejen vliv na jedince od státu jako od struktury, ale také jakési vnit ní p ijetí
jedincem samotným. Dudová uvádí: ŐP i poufívání perspektivy gouvernementality
nelze tedy brát v ũvahu jen strategie vládnutí odshora dol ũ, ale i zp soby, jakými jsou
subjekty vytvá eny a zevnit ũ ovliv ũvány danou politickou racionalitou.ŀ [Dudová
2009]. Samotnou gouvernementalitu pak definuje takto: ŐTotalitní gouvernementalita
byla souborem institucí, postup ũ, ũvah a taktik, umofl ũjící výkon totalitní moci na
populaci ěskoslovenska.ŀ [Dudová 2009]. V tomto kontextu pak poukazuje na to, jak
stát pomocí legislativních ũprav tũkajících se reprodukce, vstupoval do flivota ob an ũ a
tyto zm ny mu byly velmi silným nástrojem moci. Výsledkem pak byla flena, která
m la stejné postavení na pracovním trhu, ale sou asn ũ jí z stala zodpov dnost za rodinu
a domácnost. Őfieny internalizující tento typ feminity se snaflily co nejlep-ím zp sobem
zvládnout ob role a chápalý samy sebe jako odpov dné za reprodukci spole nosti.ŀ
Tímto postojem pak podporovaly zavedené po ádky a reprodukovaly tu situaci, ve které
se nacházely [Dudová 2009].

Z pohledu flen byla zm na zákonu velkým pokrokem, protofle v porovnání
s ostatními evropskými zem ěmi, byla tato moflnost doslova novátorská. fieny tímto
získaly zase o trochu více nezávislosti, moflnost rozhodovat o svém t ěle, získaly tímto
více moci nad sebou samými.

Nebo ne?

Situace toti fl nebyla tak jednozna ná. Ano, jedním z argument ũ pro-choice¹ bylo
to, fle flena jako Őplnohodnotný ělen socialistické spole nosti, se stejnými právy a
povinnostmi, musí mít moflnost rozhodnout o svém t ěle, hotenstvíŀ [Dudová 2009]. Na
druhou stranu ale byly sou asn ũ se zákonem zavedeny interrup ní komise a interrup ní
zákon byl schválen na základ ũ intence státu.

¹ Pro-choice pŕístup se dá popsát jako hnutí, které propaguje myšlenku práva ženy dělat rozhodnutí o svém těle, o ponechání si dětěte nebo pŕerušění zapoěatěho těhotenství [<http://www.prochoice.org>].

změny interrupční politiky? Lze jich nalézt hned zdravotního a politického. Pro nás je ale podstatná spíše absence jednoho důvodu, a to vlastní snaha samotných žen. Jako jeden z hlavních argumentů pro zrušení zákazu interrupcí bylo zdravotní hledisko: i přesto, že interrupce byly považovány za relativně nebezpečné i pokud budou vykonávány v oficiálních zařízeních, byla tato situace považována za lepší, než nechat interrupce na ilegální úrovni a v rukou šandlíkářek [Dudová 2009].

Dalším hlediskem pak bylo politické: šViditelným impulsem ke změně interrupčního zákona byl rok 1955, kdy byl potrat na žádost žen legalizován v SSSR, a v následujících letech také v těch kterých dalších zemích východního bloku (v Bulharsku, Maarsku, Polsku). [Dudová 2009].

I přestože před schválením tohoto zákona v Československu byla vedena určitá debata na téma interrupcí, postup státu poukazyval na rozhodnutí již před debatou. Ke tomu ale debata přispěla, bylo spolu s vydáním zákona zavedení tzv. interrupčních komisí. Ty měly být složené ze tří lidí, kteří rozhodli, bude-li žen předstupující před komisí interrupce dovolena. Jak uvádí Dudová: šfieny tak byly v diskusi konstruovány jako nezodpovědná stvoření, která by se mohla rozhodovat sobecky a nezodpovědně a která potebují ochranu státních šinitel. [Dudová 2009]. Nejenže bylo pro ženy často velmi ponižující podstoupit proces jakési obhajoby svého rozhodnutí, ale stát tím především získával možnost zasahovat do záležitostí na tak intimní úrovni.

Druhým zmíněným problémem pak byla interrupční politika jako intence státu. Podobně jako u možnosti/nutnosti pracovat, ani o interrupce nebyla vyvíjena žádná snaha ze strany žen, byly jim předlány od státu, bylo o ženách takto rozhodnuto, o nich bez nich. Nebyly povoleny proto, aby se ženy staly více nezávislé, ale vznikly jako důsledek politických a zdravotních diskuzí. Jak uvádí Dudová: šNa rozdíl od západní Evropy k tomu ale nedošlo v důsledku tlaku občanské společnosti a feministického hnutí, ale jednalo se o byrokratické rozhodnutí vyplývající z makrosociálních a politických souvislostí. Zejména je nutné zdraznit, že rozhodování o možnosti ukončení nechtěného těhotenství nebylo dáno do rukou přímo ženám, ale procházelo přes autorizaci oficiálních komisí. [Dudová 2009]. Ve výsledku tedy nejenže legalizování interrupcí nepřispělo k emancipaci žen, protože finální rozhodnutí nebylo na ženách, ale na interrupční komisi, ale souasně tak stát získal prostědek pro kontrolu

enami). Dále dodává skoro eugenickou hrozbu šfle
existovala snaha ovlivňovat prostřednictvím
reprodukční politiky škválitu populace [Dudová 2009].

Proto je zde tak důležitá absence snahy samotných žen. Ano, existovaly určité pokusy o zorganizování určité skupiny ve věci řešení tohoto problému [Musilová 2007: 76-83]. Všechny se odehrávaly za doby meziválečného Československa, kdy se několik poslankyň a poslanců pokoušelo prosadit zrušení zákazu interrupcí nebo alespoň oslabení trestu za provedení interrupce, který byl podle tehdejšího práva značně vysoký. Jmenovitě to byly třeba Ecksteinová-Hnilíková, Louisa Landová nebo Betty Karpíková. Také fienská národní rada začala diskutovat o tomto tématu, ale stejně jako ostatní fienské spolky se nepřiklonila k jasnému stanovisku. Co ale spojovalo snahu všech propagátorů a propagátorek legalizace potratů byl motiv pro tuto změnu a to právo ženy na její vlastní tělo spolu s odmítnutím sociálních podmínek jako hlavního motivu pro legalizaci interrupce [Musilová 2007: 76-83]. Za socialismu pak na tyto aktivity nebylo vůbec navázáno, ze strany jednotlivých žen nebyly vyvíjeny skoro žádné snahy, ani fienské organizace se touto tematikou víceméně nezabývaly. Jediné, čím jsme povaflovat za určité nepřímé vyjádření, je volba žen pro nelegální interrupce. Ale rozhodnutí vydané v roce 1957 na politickou aktivitu nenavazuje a tím, fle její vyvolaly jiné procesy (výše zmíněné), mělo také jiné důsledky [Dudová 2009].

Ve výsledku tedy nejenže legalizování interrupcí nepřispělo k emancipaci ženy, protože finální rozhodnutí nebylo na ženách, ale na interrupční komisi, ale současně tak stát získal prostředek pro kontrolu a manipulaci s populací (a tedy i ženami).

3.1.2.2. Mateřský píšpvek

Interrupční politika ale nebyla jedinou možností, jak mohl stát zasahovat do života jedince pomocí ovlivňování reprodukčního chování. Dalším důležitým aspektem, který zde vidím, je také mateřský/rodičovský píšpvek. Nejprve se podívám na to, proč byl tento píšpvek zaveden a jaké s ním souvisely změny ve společnosti, a nakonec se pokusím shrnout, jaké měly změny v reprodukční politice celkový dopad.

Mateřský píšpvek byl zaveden roku 1970 [Dudová 2008: 31]. V kontextu předchozích zjištění je nutné si hned na začátku položit otázku: Stalo se tak jako důsledek aktivit žen?

I tato legislativní zm na vy-la z intence státu, a to ti, která vyústila ve více pronatalitní politiku státu

v 70. letech [Kučera 2001: 5].

Pokud tedy budeme nahlířlet na koncept Foucaultovy gouvernementality tak, jak ho definovala Dudová, m ůeme tuto perspektivu pouřít i pro mate ský p ísp vek: zavedení p ísp vku a jeho p ípadné navy-ování s vy-ím po tem porozených d tí jako snaha státu o manipulování s populací [Kučera 2001: 5].

Do roku 1990 pokud cht la ůena pobírat mate ská p ísp vek, nesm la mít řládný jiný p íjem: řAř do roku 1990 m la ůena nárok na mate ský p ísp vek, jen pokud nem la zároveň řládné jiné p íjmy.ř [Dudová 2008 : 31]. I p esto, ře ůena se p ísp vkem mohla alespo řáste n finan n oprostít od závislosti na muři, tento aspekt podpo řil její závislost na státu.

Ař do roku 1990 byl nazýván a také definován mate ským p ísp vkem, a to i p esto, ře mohl být vyuříván i osam lými otci od roku 1985 [Dudová 2008: 30-31]. Mate ský p ísp vek tak získal dv ř funkce: symbolickou, kterou podporoval práv řenu jako matku a její d řleřitou roli pro stát (rodila nové pracovníky), a také hmotnou, kdy řinila zodpov řnými za d tí p edev-ím řeny a muř m tím spí-e znesnad řovala pořřlet se na pé ři o d tí [Havelková 2009: 198].

Zajímavý moment nastal b řhem 60. let, kdy se populace v ř SSR za ala potýkat se sniřováním porodnosti. Na tento jev bylo pohřřeno státem negativn ř, proto ře men-ř porodnost znamenala mén ř d řník řa d řnic, kte ř by mohli budovat socialistický stát. V kontextu poklesu porodnosti to byla pak práv řena, kdo byl prohlá-en zodpov řnou za danou situaci ř tím ale byla definována jako odli-ná od muře pracovníka [Gal 2000: 49]. Proto byly zavád řny pronatalitní p ísp vky (krom ř mate ského p ísp vku bylo navý-eno porodné nebo byly zlep-eny podmínky pro p ř j ky pro mladé rodi e [Kučera 2001: 5]), a také byly zp řsn řny podmínky pro podstoupení interrupce [Dudová 2009]. Narářříme zde tedy na situaci, kdy stát byl v rámci zachování národu nucen nastolit nový genderový po řádek. Ten byl ale odvozen od p řvodního genderového po řádku, tedy od tradi ního ustavení rolí v rodin ř, i p esto ře byl ozna řován za preexistující genderový po řádek. Tím byl ale jen podpo řen hierarchický systém, jak v pracovní tak v politické řfé e, tak ře ani zm řny v reproduk ní politice neznamenalý výrazný posun pro řeny v mocenských vztazích [Gal 2000: 48].

...ychochom tedy mohli říci, že ani legalizace interrupcí
...lená nepříslý k vyrovnání mocenských poměrok, ale
naopak spíše příslý k posílení závislosti ženy na státu jako protikladu její emancipace.

3.2. Veřejná sféra

Druhým podstatným aspektem společnosti je pak sféra veřejná, jako opak soukromé sféry. V následující kapitole se zaměříme na práva na ni a to v perspektivě masových médií.

V této kapitole bych blíže představila reprezentace žen, které média přinesla za doby socialismu. Nejprve osvětlím, co média představují a proč jsou důležitá v kontextu dané problematiky, dále se jimi podíváme na to, jakým způsobem je ovlivnily konkrétní procesy homogenizace, jaký výsledek toto přineslo, a dále bych chtěla naznačit celkové důsledky pro českou ženu za socialismu.

3.2.1. Média

Nejprve tedy přistupme k tomu, co to média jsou. Jak uvádí Giddens, vliv masových médií je často trivializován, protože jsou často považována za pouhou zábavu [Giddens 2005: 360]. Nejenže média přinesí informace o našem okolí, ale i vzdáleném světě, ale také nám přinesí obraz naší vlastní společnosti, kterou reflektují. Proto jsou svobodná média velmi podstatným aspektem demokratické společnosti, protože poskytují *škulturní sebereflexi* a způsobují vazbu a jednak kontrolu *občanské a politické plurality* [Havelková 1998: 4].

Při pohledu na tuto charakteristiku nás ale jistě napadne, jestli masová média splňovala tyto funkce za socialismu. Po komunistickém převratu došlo ke kontrole médií v československé republice, byly ustaveny speciální úřady, jejichž hlavní funkce byla cenzura. Stát si tak pomocí médií pokoušel upevnit svou moc [Reifová a kol 2004: 29]. Tento stav naznačuje, že masová média za socialismu ale nemohla plnit všechny své funkce. Proč je tedy vhodné o nich mluvit v kontextu dané problematiky?

Média přinesí reprezentace, které sice na jednu stranu do určité míry odrážejí společnost, ale jsou často mají normativní charakter: zobrazují tedy něco, co jsou často samy formují. To je velmi podstatné hlavně proto, že reprezentace přinesené médii jsou často založeny na stereotypch, v kontextu naší perspektivy pak stereotypch

ty pak představují: šzjednodu-ující popisy toho, jak
feminní flena. Genderové stereotypy jsou
univerzáln platné, nebo se předpokládá, že charakteristiky tvořící genderové stereotyp
sdílejí v-ichni předslu-níci daného pohlaví. [Renzetti - Curran 2003: 20-21]. Ty jsou
v médiích (a především reklamách), používány pro naznačení situace, pro zkrácení
dostupných informací co do nejméněho prostoru [Köppl 1998: 36]. To pak vede
k reprodukci těchto stereotypů v médiích. Média se významně podílí na tvorbě a reprodukci
sociálních norem [Tydlitátová 1998: 31]. Proto je relevantní zabývat se médii v rámci
zkoumané problematiky.

Na to, jak média ovlivňovala společnost, málo významný vliv na kolik
z prostředků homogenizace, které bychom chtěli uvést do kontextu v následující části. Byli
jimi především zrušení soukromého vlastnictví a emancipační procesy zaměřené na
ženy, hlavně pak její integrace do pracovního procesu. Ty se protínají s tendencemi
odtrhnout se od předchozí buržoazní doby a také se diametrálně odlišit od západu a jeho
tradičního pojetí ženy a rodiny. V jakém bodě se tyto směry střetly?

Jak byly tedy ženy v médiích prezentovány? Socialismus přišel s ideou nejen
šnového mufla, ale i s ideou šnové ženy [Kotzeva 1999: 85]. žena šbyla považována
za ikonu prosperity a ekonomického pokroku nově ustaveného systému socialismu. [Kotzeva 1999: 85]. I přesto díky zrušení soukromého vlastnictví nebyla v médiích
používána jako objekt, jejíž tělo nebylo veřejně a instrumentalizované [Wagnerová 1999:
85].

Jako důkaz rozrušení tradiční rodiny, o kterou se socialismus pokoušel, pak
nalezeme reprezentace, kdy je žena spojována s technikou a ve veřejnou sféru, jako
ukázkou narušení tradiční rodiny a odpoutání ženy od soukromé sféry. ženy proto byly
zobrazovány především ve svém pracovním prostředí, technické techniky, v pracovním
období a v doprovodu svých kolegů z práce [Kotzeva 1999: 85, Gal 2000: 48]. Šířením
byla v médiích spojována s technikou, moderními stroji, tím bylo poukázáno na to, že se
snahy odtrhnout od estetiky a také se snaží o získání kontroly nad svými potřeby
flivota [Kotzeva 1999: 85]. Nejenže žena se měla zabývat především prací a případně
rodinou a domácností, ale součástí se neměla stát ani jinému. Potřební a péče
o vlastní vzhled je v médiích představována jako velmi marginální aktivita v životě
mufla i ženy [Kotzeva 1999: 85]. Jako ilustraci příkladů nám zde poslouží to, že mnoho

na domácí práce (například *Praktická žena, Vyšívání*, trávení volného času, ale jako šprostedecký výhled na vylepšení ekonomické situace rodiny [Oates-Indruchová 1999: 137].

Zajímavým aspektem pak pohled na sexuální stránku ženy. I na tu bylo totiž pohlíženo perspektivou práce tedy jako cestu k reprodukci. Stejně jako u jiných aspektů společnosti, i zde dochází k odlišením od buržoazní ženy, která si zakládala na své atraktivitě, byla pro ni důležitá móda, konzum, ale i určitá prezentace sexualnosti. Nová žena komunismu je proto zobrazena ať jako šandroidní. A podobně jako reakce na západ, socialismus říká, že je nutné šplně kontrolovat ženskou sexualitu a erotiku. [Kotzeva 1999: 85].

Ženy byly prezentovány jako cudné, ctnostné (jako opak západní dekadence), stávaly se symbolem těchto vlastností, nového komunistického puritanismu, který omezoval touhy a vášně. Tento socialistický puritanismus vedl k zobrazování ženy, jejímž viditelným femininím znakem nebyla sexualizovaná krása [Gal 2000: 54]. S tím souvisí i to, že v časopisech pro ženy byly často zobrazovány ženy vyřazené v ku, které by v dnešní době neodpovídaly stereotypu škrásné ženy [Oates-Indruchová 1999: 137].

A konečně protože v socialistické společnosti byl kladen důraz na pracovní sféru, žena zde byla proto definována primárně jako dělnice/pracovnice a i obraz, který média přinášela, odrážel tuto situaci [Gal 2000:47].

A jak by se dal shrnout výsledek těchto procesů? Média přinášely obraz šsuperženy, která s pohledem zvládá všechny svoje role, ať už je to participace na pracovním trhu, pešlivé plnění její úlohy v soukromé sféře, tedy především starání se o domácnost a děti nebo třeba její vnování se stranickým záležitostem [Gal 2000: 53]. Z tohoto pohledu můžeme pak vidět, že žena je v médiích představována jako šstatečná oběť, která se vzdává svého dobra pro ostatní. Tento obraz je ještě více umocněn kontrastní reprezentací muže jako velkého dítěte [Gal 2000: 54].

Tato žena je ale ideální ók realitě má ale daleko. Jaké má pak ale děsledky působení tohoto obrazu na ženu reálnou? Můžeme zde najít děsledky jak pozitivní, tak negativní. Na jednu stranu sice toto zobrazování ženy v médiích přinášelo pocit gloriškace, oslavování. Uvědomuj si (i díky) němu, jak důležitá a nepostradatelná jsou pro svou rodinu a společnost. Ta by se bez nich neobešla, protože žena svou rodinu a

vzhledem k tomu, že v prezentacích médií žena není
představována jen pro svou krásu, ale pro svou schopnost rodit a
pracovat, odpadá zde tlak na její vzhled [Gal 2000: 54].

Na druhou stranu ale díky porovnávání s onou šsuperženou, ženy získávají
pocit, že své dané úlohy neplní adekvátně, ne tak dobře jako ona ideální žena. To přináší
frustraci a současně snižuje sebevědomí [Gal 2000: 53].

Naskytá se ale otázka, jestli i za socialismu žena nebyla používána jako objekt.
Ano, například auto i uvádí, že díky odstranění soukromého vlastnictví není její
vzhled a není používáno jako sexuální objekt. Pokud ale ženu použijeme jako ikonu
nebo reprezentaci režimu, nestává se z ní tím také objekt nebo znak? [Kotzeva 1999:
85].

Dále se neví, jak se shodují na reprezentaci žen, pro které není tolik
důležitý jejich vzhled. Na příklad Oates-Indruchová poukazuje na rozvinutost
kosmetického průmyslu v porovnání s ostatními spotřebními odvětvími. Uvádí, že ženy
byly zobrazovány v pracovní sféře, ale bylo důležité, jak vypadají, jestli jsou upravené a
naladěné [Oates-Indruchová 1998: 137]. Nebo Gal a Kligman poukazují na to, že určité
zkrálovací záměry byly podporovány nezadaným ženám [Gal 2000: 55].

Závěrem tedy můžeme vidět, že procesy homogenizace se odrazily i v obrazech
žen, které média přináší. Ty pak ve výsledku přinesly nejen pozitivní, ale i negativní
celkový dojem tak přinesly kontradiktorní. V kontextu moci pak tyto reprezentace spíše
přispívají k udržení stávající situace a podporují mocenské vztahy, které zde vznikly.
Staví tedy ženu do nerovné pozice vůči muži, ale současně oslabují moc muže tím, že
posilují sebevědomí žen.

4. Zlomový moment: rok 1989

Rok 1989 byl zásadním zlomem v dějinách české republiky. Sametová revoluce
přinesla mnoho změn, které se výrazně projeví na společnosti a všech jejích
aspektech. Ani sexualita ženy a mocenské vztahy nebyly výjimkou. Následující krátká
kapitola by měla nastínit situaci, od které se bude odvíjet další vývoj po roce 1989.
Nejprve si ukážeme, jaké změny rok 1989 přinesl do oblasti politické a hospodářské a
dále zmíním dvě tendence, které se objevily jako důsledek změn režimu.

sy takto: šStejn jako v ostatních komunistických
unistickém eskoslovensku museli elit problému,
jak znovu vytvořit demokratické politické instituce a tržní ekonomiku. Také museli
p orientovat zahraniční politiku země a začít přicházet s e-ením devastujících
ekologických následků komunistické vlády. [Wolchik 1998: 160]. Politické aspekty
zahrnovaly například zrušení povinnosti pracovat, zrušení participace v komunistické straně,
komunistickou stranu jako jedinou možnost při volbách nebo cenzuru médií a zákaz
cestování. Vznik tržní ekonomiky pak byl podpořen znovuoobením soukromého
vlastnictví nebo vytvořením reálného pracovního trhu. Změny ale nepřicházely pouze
na makroúrovni, ale zahrnovaly i změny v sociálních a psychologických aspektech
[Wolchik 1998: 160].

Nefl se tedy dostaneme k další kapitole, chtěla bych zde zmínit dva defilované jevy,
které formovaly nejen politické rozhodnutí, ale jsou asně i každodenní život a zkušenost
lidí. Jsou jimi napravení chyb minulosti a návrat k šp irozenému genderovému
po řádku.

Opravení chyb, které byly spáchány minulým režimem, je v dnešní době stále
povařováno za nezbytný krok pro úspěšné dosažení demokratické společnosti. Za
ala se proto objevovat tendence distancovat se od v-eho, co vzniklo za komunistické vlády,
a to i přesto, že dané jevy mohly mít svou (nekomunistickou) účelnou plnění funkci.
Jedním z těchto jevů byla právní emancipace žen. I ta za ala být označována jako
vykonstruovaný a umělely výtvar minulého režimu, tudíž nic, co by mohlo být v nové
společnosti eliminováno. Tato perspektiva pak byla podpořena snahou k návratu
k tradičnímu modelu, sociálními nejistotami a dalšími vlivy [Frouzová 1999: 71]., o
kterých se ještě dále dozvíme více

Druhým jevem, který je podstatný v kontextu mého tématu, úzce souvisí s jím
zmíněným napravováním chyb: protože socialismus byl na en z toho, že šel proti
p řirodě, od nového demokratického režimu bylo vyřadováno, aby nastolil šněm nný
p řirozený genderový pořádek [Gal 2000 : 29].

Zde se ale naskytá otázka, co to je ten šněm nný p řirozený genderový pořádek? Tě
Toto označení naznačuje biologickou danost a tedy i nemennost. Copak ale genderový
po řádek je stále ten samý? Vřdy jen pokud se podíváme do historie naší české rodiny,
můžeme vidět, že na například po řátku 20. století vypadala rodina jinak. Ona

biologicky, ale je konstruována stejně jako po ádek, který z
zároveň, p i které je d sledek ozna ován za p vodní
p í inu. Sociální rozdíly mezi fienami a muffi jsou tak p íjímány jako jejich biologické
funkce. ád je legitimizován t mi, kdo mají symbolickou moc, v tomto p ípad muffi.
Systém pak zahrnuje v-echny jeho leny, tedy i fieny a mufle, a ti v-ichni pak p íjímají
vzniklé nerovnosti jako p írozené [Bourdieu 2000].
Proto i v tomto p ípad , kdy byl kladen d raz na šp írozený po ádek, nebyl to po ádek
daný biologicky, ale na dobu p ed socialismem, tedy rodina a ostatní genderové vztahy
v tradi ním (nejen mocenském) pojetí [Gal 2000: 29].

5. KAPITALISMUS

Sametová revoluce, která otev elala dve e do celého sv ta, m la p íněst (a také
p ínesla) mnoho nového: nové instituce, nové možnosti, ale hlavn nové svobody,
svobodná média, svobodné mufle, svobodné fieny, svobodná rozhodnutí. Kone n se
ob ané na-eho státu mohli t ít z onoho pocitu rozhodovat o sob , ínit rozhodnutí,
která nebyla ovlivn na a formována komunistickým státem. Týkalo se to ale v-ech?
Opravdu p ínesl p evrat v roce 1989 svobodu v-em len m na-í spole nosti? Opravdu
nyní mohou v-ichni rozhodovat sami o sob a za sebe?

Následující kapitola nezodpoví tyto otázky (tak vysoké ambice tato práce nemá),
ale tyto otázky by m ly nazna it, jakým sm rem se bude následující ást ubírat.
V následující ásti se totiž vrátíme ke v-em aspekt m zmín ným v první ásti a
podíváme se, jak se dané procesy nebo situace vyvíjely po roce 1989.

Nejprve se vydáme na prohlídku soukromého prostoru a je-t jednou se
pokusíme nahlédnout do mocenských sítí v rodinách a to v kontextu pracujících fien a
reproduk ní politiky. Vyrovnaly se díky kapitalismu -ance fien na rovné p íležitosti?
P íšla s novou historickou dobou i s novým e-ením druhé sm ny a celkového vy erpání
fien? A získaly fieny kone n možnost rozhodnout se o svém vlastním t le a možnosti
mít dít ?

V druhé ásti nás pak čeká prostor ve ejný a to konkrétn média. Média jsou
kone n osvobozena, p estanou kone n p íná-et reprezentace fien, jejich hlavní
posláním je práce a rození d tí?

v následující části se podíváme na to, jaké konkrétní změny se objevily v oblasti pracovního trhu a jak souvisely s mocenskými podmínkami v rodině. Začneme tendencemi, které přinesl zlomový rok 1989, koho, kam a jak měly tyto procesy nasměrovat, jaký byl výsledek těchto procesů a jaké pak přinesly následky. Neopomeneme se ale ani podívat na to, jak je možné, že k těmto tendencím došlo.

5.1.1. Práce jako možnost?

Nástup demokratického státu zastihl českou ženu podobně jako její manžel má pracovní závazek, ke kterému se navíc stará o domácnost, děti, případně nemocné členy rodiny. I pro ni se začíná otvírat určitý prostor pro podnikání, ale také se poprvé potýká s vyšší nezaměstnaností, dále stále se zábrany k získání vysokých pozic ekonomického nebo politického charakteru. Ženy se začínají uplatňovat hlavně v terciéru a ve službách [Čermáková 2000: 86].

Do této situace tedy přichází rok 1989 vlnou demokratických zásahů. Jako v každé demokratické společnosti, i v naší společnosti se tím otevřel větší prostor pro ženy. Pro ženy to pak především představovalo možnost rozhodnout se o své budoucnosti. Jindy nemusely povinně pracovat, ale mohly se vrátit do domácností a naplno se věnovat svým dětem, jak je ostatně nabádala profamilizující a tradicionalizující atmosféra ve společnosti [Křížková, Vohlídalová 2008: 95, Frouzová 1999: 70-71].

Atmosféra ve společnosti byla podporována dvěma obecnými tendencemi. Těmi byly distance od předcházející éry a jejich výdobytků a navracení se k přirozenému řádu věcí [Frouzová 1999: 70-71]. V perspektivě sexuality české ženy se pak tyto tendence protknuly a vyústily v následující situaci: emancipace žen, která jim přinesla alespoň určité nové možnosti (pracovní závazek, legalizaci interrupcí, právní rovnost), byla označena za šumlou a nepřirozenou a především jako výtvor komunismu, tedy něco, co by mělo být odstraněno nebo alespoň eliminováno. Eliminace emancipace pak měla být cesta k nastolení špirozeného pořádku genderových rolí [Gal 2000: 29].

Žena se tedy měla vrátit do domácnosti, protože to bylo označeno jako její přirozená pozice ve společnosti, aby se tím stejně tak celá společnost mohla oprostit od stínu socialismu. Je to ale jediná motivace, proč by se žena měla vrátit? A je to opravdu motivace nebo je to jen zástěrka jiných motivů? To, že by žena opustila pracovní trh,

mohli nastoupit na uvolněná místa [Wagnerová 1999: 85]. Domácí prostředí vyhovuje, v kontextu zvládnutí hospodářské tranzice [True 2003: 55]. S rokem 1989 tak kromě demokratického procesu, přichází také proces domestikace ženy [Dudová 2008: 44]. Pojme se tedy podívat blíže na to, čím byla domestikace ženy podporována.

Pracovní trh přestal být nebezpečným místem, kde by bylo nutné ukazovat svou správnou politickou příslušnost. Široká jako místo vnitřní emigrace mohla tedy být opuštěna a muži se chtěli vrátit na své původní nebo připadně nově vzniklá pracovní místa [Wagnerová 2009: 17]. Mnohá místa totiž znovu nabývají na prestiž a lukrativnost a muži chtějí tyto pozice znovu zabírat a také se jim to daří [Wagnerová 1999: 85, Wolchik 1998: 164]. Zabíráním prestižních pozic dochází k znovu posílení mužských vzorů ve společnosti. Jak uvádí Wagnerová: „Být mužem na rozdíl od socialismu už zase něco znamená.“ [Wagnerová 1999: 85].

A co stát? Po roce 1989 došlo mimo jiné k velkému přesunu ze státních služeb do nově vznikajícího soukromého podnikání [True 2003: 56]. Přechod z plánované ekonomiky na tržní se nesl ve znaku snižování počtu pracovních míst a nemohl se proto obejít bez obětí pracovnímu trhu [Wolchik 1998: 163]. V ostatních postkomunistických státech například docházelo k velkému propouštění [Křížková, Vohlídalová 2008: 90]. V naší společnosti ale stát doufal, že určitou část jeho dosavadních povinností bude moci převzít žena, pokud se vrátí zpět do soukromé sféry. Jednalo se především o starání se o malé děti, nemocné nebo staré osoby [True 2003: 60].

A jaké prostředky použil stát, aby se žena do domácnosti přesunula? Týká se to především její reprodukční funkce: ubylo státních záležitostí pro děti. Dále byly zasaženy i sociální příjmy, které byly postupně zmenšovány nebo rušeny. Například obecné rodinné příjmy byly nahrazeny systémem, ve kterém se stát postaral o rodinu především v případě, kdy se ocitla v krizové situaci. Státní příjmy na děti stejně tak příjmy na bydlení byly eliminovány [True 2003: 58]. Naopak ale došlo k výraznému posílení mateřského respektive později rodičovského příjmu a délky rodičovské dovolené [Dudová 2008: 30, True 2003: 59].

Stalo se ale tak? Chtějí ženy zpět do domácnosti? Odešly ženy masově z pracovního trhu? Jak přičítá autorka Wagnerová, integrace českých žen do pracovního trhu zůstala zachována [Wagnerová 1999: 85]. Podle výzkumu Proměny 2005 v naší

artnery, kte í oba pracují [Prom ny 2005 in
V roce 1989 se na pracovním trhu podílelo 46 % žen,
v roce 2006 m ěme pozorovat snížení, zhruba o 3 % [K ílková, Vohlídalová 2008:
90]. Ale jak je to možné? Práce p íná-ela žen velké zatížení v podob ě druhé sm ny,
asto jí nedovolovala plnit naplno její mate ské povinnosti, výsledkem pak byly
frustrující pocity [Gal 2000: 53].

Pokud se ale podíváme na výsledky výzkumu z roku 2003, zjistíme následující
záv r: šPráce je pro v ětinu ěských žen druhou nejvýznamn ěí životní hodnotou a
ženy se v mí ě p ípisované významu práce nelí-í od v ětiny muřské populace. Práce
p edstavuje pro ženy zejména prost edek finan ního zaji-t ní rodiny, domácnosti i
vlastní nezávislosti a zabezpe ení pro nemoc a stá í. Velmi významnou roli hraje i to, že
svou práci považují za zajímavou a d ělefitou. Afl na posledním míst ě mezi d vody
práce je pocit zvyku.ō [K ílková, Ha-ková 2003: 4] Stejn ě tak pokud porovnáme tyto
výsledky s výzkumem z roku 1995, jak uvádí Wolchik, uvidíme, že pouze 7 % žen se
cht lo vrátit dom na stálo a stejn ě tak 80 % mužů necht lo, aby se jejich manželka
vzdala práce [ěrmáková 1998 in Wolchik 1998: 164]. M ěme tedy íci, že ženy
pracovní prostor opustit necht ly, a ufl jejich d vody byly jakékoli. Pro ilustraci bych
zmínila výrok, který dodává autorka ěrmáková: šřena v domácnosti jako opak
zam stané ženy se u nás za posledních 20 let nevyskytovala.ō [ěrmáková 2000: 95].

Pokud shrneme tyto postoje, m ěme vid t, že ženy cht jí z stat na pracovním
trhu.

Jak je tedy možné, že se ženy nechávají ze svých pozic vytla it?

Stejn ě jako v minulém režimu, i v dob ě po Sametové revoluci docházelo
k ur ítému ospravedl ování zavedeného genderového po ádku. K tomuto procesu
legitimizace musí docházet v-ude, kde ve spole nosti existují nerovnosti. Bez tohoto
ospravedln ění by systém nemohl fungovat [Berger, Luckmann 1999: 104]. A proto že
ženy jsou díky dosavadnímu vývoji na p íblífln stejné úrovni se vzd láním, p ípadn ě i
mají ur ítou politickou zku- enost, díky kvótnímu systému, je t ěba nových
ospravedln ění, pro ě existují nerovnosti na pracovním trhu, p ípadn ě v ostatních
oblastech. Toto ospravedln ění pak m lo v na-í ěské spole nosti p edev-ím dv
podoby: p ísuzováním muřských charakteristik prestiřním pozicím a vyzdvihování
ženské zodpov dnosti za reprodukci [Gal 2000 : 33].

...kou p iná-ely moc nebo velké finan ní ohodnocení
socialismu ale bylo náro né se na takových postech
udrftet, vzhledem k zatífení a kontrolou reffimem. Mnoho mufl proto za reffimu tato
místa opustila, a ufl dobrovoln nebo nucen . Kdyfl ale minulý reffim padnul, tato místa
znovu za ala pro mufl získávat atraktivitu a sou asn za ala vznikat i nové pracovní
posty, podobn lukrativní. Aby si mohli na tyto posty d lat právo výhradn mufl, za aly
být t mto pozicím p isuzovány švýhradn muflské kvalityō [Gal 2000: 33]. A protofle co
je muflské, to se v d sledku binárního chápání genderu musí vylu ovat se flenským, tyto
pozice pak nutn byly nevhodné pro fleny [Gjuri ová 1999: 69; Gal 2000: 33].

Zd razn ní odpov dnosti flen za reprodukci pak byla uvád na v kontextu
pořadavku na její biologickou funkci a reprezentována jifl zmín ným d razem na
tradi ní rodinu [Gal 2000: 33]. Tradi ní rodina byla proto prohlá-ena za šzákladní
jednotku nové trflní ekonomikyō [True 2003: 55].

A kone n je na ase položit si tuto otázku: A jaké m ly tedy tyto jevy a procesy
d sledky? D sledk t chto proces bylo hned n kolik. Za ala se sniflovat zam stnanost
flen [Gal 2000 : 73]. Dále se za íná zvy-ovat segregace pracovního trhu a p ibývá i
diskriminace na pracovi-ti [Wolchik 1998: 163-164].

Jako jeden z prvních následk bych cht la zmínit zvy-ování nezam stnanosti flen. I
p esto, fle celkov nezam stnanost klesá, na zvy-ujícím se procentu flen odcházejících
z trhu m fleme pozorovat významn genderovanou nezam stnanost [Gal 2000: 56].
Je-t jednou se podívejme na procentuální vyjád ení participace flen na trhu: v roce
1989 byla míra zam stnanosti flen 46 %, v roce 1991 43 % [zdroj SÚ in K ífková,
Vohlídálová 2008: 90]. Domestikace fleny pak podporuje i tradi ní rozd lení rolí, tedy
výrazn j-í rozd lení pracovního trhu dle genderu, dochází zde ke genderové segregaci
trhu [K ífková, Vohlídálová 2008: 86]. To znamená, fle v ur itých oborech dochází
k vysoké koncentraci mufl , anebo flen, dochází k tak zvané feminizaci nebo
maskulinizaci jednotlivých obor . Tento jev má pak dva d sledky: obory, které jsou
p edev-ím feminizované, ztrácejí na prestiži a na vý-i mezd práv díky vy-í
koncentraci flen [ermáková 1995: 54]. Druhým d sledkem je pak ztífený p ístup do
daných oboru opa nému pohlaví [Gal 2000: 57]. V publikaci [RE]prezentace flen
v médiích pak najdeme tuto definici segregace práce/zam stnání: šKoncentrace flen a
mufl v ur itých typech zam stnání a na r zných úrovní inností, p i emfl mofnosti flen

l (horizontální segregace). ženy také vykonávají
gace).õ [(RE)prezentace žen v médiích 2002: 18].

Dalším aspektem, který je důležité zmínit je diskriminace na pracovním trhu a to především ve dvou oblastech: platové a v oblasti sexuální obtěžování [Wolchik 1998: 164]. Ano, k platovému rozdílu docházelo již za socialismu, ale i po změnách v roce 1989 tento trend pokračoval a dokonce byl genderovou segregací trhu spíše podporován. Sexuální obtěžování také existovalo již před rokem 1989, ale nebylo bráno jako něco kodlivého. Dnes pokračuje názor, že je nejen projevem, ale i příčinou genderových nerovností [Křížková 2006: 7].

A v neposlední řadě se žena díky praktikám státu odpoutává ze závislosti na něm, a protože již není závislá ani na muži, začíná být závislá na pracovním trhu. Zde ale její pozice není velmi nejistá, kvůli reprodukční možnosti [Gal 2000: 86].

Jaké strategie pak v důsledku těchto tendencí ženy volí? Používanými strategiemi jsou návrat do domácnosti nebo nejistě její rezignace na kariéerní růst.

V kontextu všech ostatních jevů pak rodina pro ženu může vyznívat návrat do rodiny jako forma úniku, především nejistotami a nebezpečími, se kterými se může setkat na pracovním trhu, kde se střetává s velkou mírou nejistoty. Pokud se jim ale nepodaří realizovat se v práci, snadno ji může realizovat v rodině [Vodochodský 2007].

Druhou strategií je pak ústup žen od snahy dosažení kariéerního postupu. Žena tím nejen ustoupí muži, pro kterého se tak nestává konkurencí na trhu, ale rodina si tím udrží oba dva příjmy [Běrmáková 2000: 88]. A protože jsou spojeny s pracovním závazkem si ponechává druhou stranu, zůstává jí šdominantní vliv na rozhodování a fungování rodinyõ [Běrmáková 2000: 88].

Závěrem můžeme říci, že důsledky změny politického režimu se významně promítly do integrace žen do pracovního trhu, kdy ženy začaly postupně reagovat na tendence k domestikaci žen.

5.1.2. Reprodukční politika v kapitalismu

Jak jsme mohli vidět, za socialismu sloužily změny v reprodukční politice jako nástroj manipulace se ženou. S nástupem roku 1989 došlo k mnoha změnám. Došlo ale i

kovým změnám, které podpořily vyrovnání
nebo naopak upevnily stávající stav?

Zkoumanými oblastmi reprodukční politiky nechceme znovu sloužit nejprve otázka interrupcí v české společnosti a dále mateřská/rodičovská dovolená a s ní spojený příspěvek.

5.1.2.1. Interrupce

Interrupční politika vstupovala do nového demokratického státu z hlediska ženské emancipace v poměrně dobrém stavu: roku 1986 byly zrušeny interrupční komise, zákon byl ještě více zprávněn, ale víceméně zůstal ve stejné podobě. Po zavedení těchto změn se začal počet interrupcí výrazně zvyšovat, ostatně jak predikovali jeho kritici. Ale tento nárůst trval jen několik let a již v době Sametové revoluce měl sestupnou tendenci. K nejvýraznějšímu snížení pak patřilo vyjmutí provedení interrupčního zákroku z veřejného pojištění a zavedením poplatku. Ke snížení také začala přispívat rozšířenější znalost a uflívání antikoncepce [Dudová 2009].

Tento fenomén byl ale zasáhl tendencemi, které se objevily v české společnosti po roce 1989. I povolání interrupcí bylo jeho kritiky označeno za dílo komunismu, od kterého by se mělo ustoupit. I přes tuto snahu ale bylo zohledněno právo ženy na vlastní tělo a interrupční zákon z roku 1986 byl zachován. Tento stav, který nám dnes může připadat přirozený, ale nebyl zachován ve všech postkomunistických státech, za příklad nám může posloužit třeba sousední Polsko [Dudová 2009].

Situace se u nás v české společnosti zdá být celkem podobná jako za socialismu, máme zde tedy najít nějaký rozdíl?

Zásadním se zde totiž stává motiv pro ponechání legality interrupcí: ano, ženy mohly určitým způsobem ovlivnit své tělo i v socialismu i za kapitalismu, ale zatímco za socialismu byly interrupce legalizovány jako nástroj zkvalitnění populace, za kapitalismu je odkazováno na svobodnou vůli žen a na jejich vlastní morální rozhodnutí [Gal 2000: 29]. Ve výsledku je to tedy opravdu žena, kdo rozhoduje o svém vlastním těle.

flé v oblasti interrupcí došlo k ur itému posunu: i znovu zavést zákaz interrupcí, tato možnost z stala zachována. A díky zm n motivace a dal-ích podmínek, p edstavuje za kapitalismu interrupce svobodnou volbu pro flenu.

5.1.2.2. *Mate ský/Rodi ovský p ísp vek*

Aby byl následující vývoj rodi ovského p ísp vku více srozumitelný, ve zkratce zde p ipomenu ty kroky, které byly podniknuty v oblasti p ísp vku kolem roku 1989. Od roku 1985 mohl mate ský p ísp vek pobírat i osam lý otec. Do roku 1990 mohla flena pobírat mate ský p ísp vek jen v p ípad , kdy nem la fládný jiný p íjem. Od roku 1990 pak mohla p ísp vek pobírat jak matka, tak otec. Dal-í vývoj se pak týkal délky mate ské dovolené a vý-ě p ísp vku: v roce 1990 došlo k prodloužení rodi ovské dovolené na t i roky, v roce 1995 dokonce na ty i roky. V roce 2006 pak byl schválen rodi ovský p ísp vek skoro o 50 % vy-í nefl p vodní ástka [Dudová 2008: 32].

Explicitní cíle zákonodárc pro provedení t chto zm n jsou jasné: návaznost rodi ovského p ísp vku na plat, motivace pro návrat na trh ale na druhou stranu také zamezení zneuffívání t chto p ísp vk [Dudová 2008: 36].

Ale sm ují státní kroky jen k t mto cíl m? Nebo to snad nejsou jediné motivace pro státní zásahy do rodi ovského p ísp vku?

Pokud totiflporovnáme mate skou dovolenou s ostatními státními p ísp vky, zjistíme, flé po roce 1989 došlo k výrazným zm nám v sociální politice státu, kdy mnoho státních p ísp vk bylo eliminováno nebo zcela zru-eno [True 2003: 58]. M fléme tedy vid t, flé oproti ostatním státním p ísp vk m, státní p ísp vky týkající se výchovy malých d tí byly nejen zachovány, ale i podpo eny [Dudová 2008: 30-32].

Pokud v tomto kontextu pak je-t p íhlédneme k p esunu státních za ízení, které se starají o malé d tí do soukromého sektoru, [True 2003: 55] jaké tendence m fléme pozorovat?

Podobn jako u pracovního trhu, i legislativní zákony týkající se reprodukce propagují tendenci k návratu fleny do domácnosti. Tyto zásahy se dají interpretovat jako snaha státu o domestikaci fleny, kdy by p evládla tradi ní rozd lení genderových vztah [Dudová 2008: 44]. To ale podporuje nejen genderovou segregaci pracovního trhu, ale

...omé sféry [Dudová 2008: 86]. Dochází zde k
...zu k rozhodnutí mezi prací nebo rodinou, jakoby tyto
sféry mohly nebo snad mly existovat odd len . Výsledkem t chto snah je pak výrazné
znesnadn ní možnosti zkombinovat pé i o d ti a pracovní závazek [K ífková,
Vohlídalová 2008: 94-95].

Ale jak je to možné? Vřdy v sou asnosti existuje n kolik variant rodi ovských
dovolených, ze kterých si rodi e mohou vybrat, tzv. t í rychlostní rodi ovská.
Zákonodárci byl tento nový systém zavedený roku 2008 ozna en za velmi flexibilní a
mluví se o zvý-ené možnosti voleb [Dudová 2008: 34]. Pro n které rodi e to sice m fle
být motivující, ale Dudová poukazuje na to, fle tento stav má ur ité diskriminující
ú inky: i p esto, fle existuje spektrum voleb, neznamená to nutn , fle řeny a muři mohou
t chto voleb reáln vyuffřvat [Dudová 2008: 35].

Pro mnohé páry zvolit jinou neř ty letou variantu stále není finan n
uskute nitelné a i nadále existují ur ité skupiny rodi , které ji nebudou moci vyuffřvat i
kdyby cht li. Jsou to nap íklad matky samoffřitelky nebo řeny, kterým skon il
pracovní pom r na dobu ur itou, dále také matky podnikatelky nebo matky studující
[Dudová 2008: 35]. Jak uvádí Dudová, stát podporuje spí-e dlouhodobou variantu, a to i
p esto, řen pro n j z finan ního hlediska není výhodná: ř Vysoký rodi ovský p ísp vek
je tak pro stát z dlouhodobého hlediska nevýhodný: tyto řeny totiř nejen fle nep íspívají
do státního rozpo tu svými dan ěmi, navíc si pozd ji obtířn ě hledají práci a stát dále
vynakládá zdroje na jejich podporu v nezam stnanosti, rekvalifikaci i sociální podporu
jejich rodin.ř [Dudová 2008: 36].

Jedním z e-ení, které stát navrhuje, je p evedení rodi ovského p ísp vku na
muře, kdy muř nadále z stává pracujícím, ale o dít se stará v domácnosti nadále řena.
ř Tento postup je oficiáln ě doporu ován, nem lo by se tedy jednat o řobcházení
zákonař.ř [Dudová 2008: 41]. Toto e-ení v sob ě ale nese skryté riziko a to v a priori
konsensuálním pohledu na rodinu. Tímto stavem by se totiř muř znovu stal jediným
řřivitelem rodiny. ř Rodi ovský p ísp vek bývá ěsto jediným p íjmem, který matky
pe ující o malé d ti mají a se kterým mohou relativn ě voln ě disponovat. M fle pro n
znamenat skute nou i poci ovanou nezávislost a alespo d ěl í finan ní jistotu.ř
[Dudová 2008: 42]. Tím, fle je takto nabourána mocenská rovnováha, m fle tím řena
áste n ě nebo zcela ztratit svou autonomii [Dudová 2008: 42 ř 43].

n dal shrnout jako podporování snahy o domestikaci
a státních p ísp vk týkajících se reprodukce byly
omezeny, mate ský/rodi ovský p ísp vek byl spí-e navý-en a do-lo i k prodloužení
rodi ovské dovolené a dále také k navý-ení variant rodi ovské dovolené. V tomto
vývoji m fleme sledovat nejen explicitní motivy, ale také spí-e skryté d vody.

5.2. Ve ejná sféra

V následující ásti se blíffe zam íme na to, jak se vyvíjela situace ve ve ejné
sfé e. Znovu se budu v novat médiím coby reprezentant m ve ejné sféry.

5.2.1. Média

Jaké zm ny vnesl do médií rok 1989, jaké konkrétní následky m ly tyto zm ny
p ípadn , jaké nové fenomény vznikly v na-í eské specifické situaci?

Sou ástí demokratických proces bylo i zru-ení cenzury zavedené za doby
socialismu [Reifová a kol 2004: 29]. Dal-í zm ny prob hly díky odstran ní
homogeniza ních prvk , p sobení profamilistických tendencí a otev ení se západním
vliv m. Na konci této ásti bych pak ve sv tle t chto informací otev ela diskuzi ohledn
porovnání demokratické funkce médií. Jak se tyto společenské zm ny odrazily
v médiích? Poj me se tedy podívat na jednotlivé zm ny.

Nejprve bych se cht la v novat odstran ní homogeniza ních prvk ve
spole nosti. Pro danou problematiku m lo nejv t-í vliv obnovení soukromého
vlastnictví a zru-ení povinnosti pracovat. Obnovením soukromého vlastnictví do-lo ke
zve ejn ní flenské t la a jeho instrumentalizaci [Wagnerová 1999:85]. To, fle flenské
t lo bylo zve ejn no, m fleme pozorovat skoro v-ude kolem nás ó dnes je v marketingu
pouflíváno b fn . Dochází tedy k tomu, fle flenské t lo je pouflíváno ve ejn , m fle ho
pouflít kařdý [Bourdieu 2000: 61]. A to, fle je t lo instrumentalizováno m fleme vyloflit
jako pouflívání flenského t la jako sexuálního objektu [Wagnerová 1999: 85].

Stejn jako na pracovním trhu, i zde se odráfla profamiliza ní atmosféra
spole nosti. Nejenfle tedy flena p estala být prioritn zobrazována v pracovní sfé e, ale
v rámci zd raz ování její mate ské a v bec flenské role, která je výrazn odli-ná od role
mufla, do-lo k výrazné genderové segregaci masové kultury [Oates-Indruchová 1998:
137].

na povinnost pracovat, p estala být definována jako
vána jako její typické prost edí. Jak píše Osvaldová:
šTy tam jsou údernice a doji ky. Nahradila je reklama a rubriky Ze spole nosti a
Sexuální poradna.õ [Osvaldová 1998: 14].

Zvednutím flezné opony a otev ením eských hranic sv tu nejenfle bylo
umofln no za ít opou-t t eskoslovenskou republiku, ale sou asn sem za aly proudit
vlivy z celého sv ta. Nejvýznamn j-í pak m l vliv sv t západní, jeho vl vzory a hodnoty
byly velmi p ímo a e v médiích p evzaty a aplikovány na eskou spole nost [Oates-
Indruchová 1998: 137].

Pokud se nyní znovu podíváme na definici médií a porovnáme ji s novou situací,
plní média svou demokratizující funkci? M fleme íci, fle díky legislativním úpravám a
následným demokratizujícím vliv m, média dosáhla alespo ur íté míry demokracie.
Znamená to ale také, fle p iná-ejí vyrovnaný obraz feny, která je stejn rovna jako muff?
Která je stejn emancipovaná a má rovný p ístup k moci? Neff se pokusím najít
odpov na tuto otázku, podívejme se nejprve, jak je vlastn fena po roce 1989
v médiích zobrazována².

Zatímco v asopisech je za velmi d leffité považováno, aby fena zútul ovala
domácnost a sou asn byla sv dná, v televizi jsou prezentovány šjako udrflovatelky
domova a budovatelky zázemíõ, které ale i sou asn skv le vypadají [Havelková 1998:
6] a kone n v reklam jsou prezentovány jako tradi ní feny v domácnosti nebo
atraktivní krásky [Oates-Indruchová 1998: 143]. Pokud shrneme díl í obrazy do
jednoho celku, uvidíme fenu, která se stará o domácnost a rodinu, ale sou asn je velmi
d leffitý její vzhled. V médiích tedy do-lo k sexualizaci feminity [Gal 2000: 83]. Média
p iná-ejí obraz feny, jejímfl úkolem je nejen se starat o domácnost, být dobrou matkou,
ale také snaffit se získat/udrffet si partnera, o kterého pak bude pe ovat. Sou asn ale
musí pe ovat i o sebe, aby byla krásná, -tíhlá a atraktivní nejen pro svého mufl ale i pro
své okolí [Oates-Indruchová 1998: 137].

² V následující ásti jsem si v doma, fle po roce 1989 dochází mimo jiné k velké r znorodosti,
ale vzhledem k danému prostoru jsem se rozhodla pro nerozli-ování jednotlivých model v této práci.
Rozhodn bych je ale roz-í ila v práci navazující.

...ingové využití ženy snad nejvýrazněji pro ispívá
...o objektu. Köppl uvádí, že reklama je jedním
z nejlepších dokumentů doby a je velmi kvalitním podkladem pro studium
společenského klimatu. [Köppl 1998: 34]. I přesto, že reklamy byly využívány již za
socialismu, švestypickým jevem se stala až po roce 1989 [Oates-Indruchová 1998:
142]. Do poloviny 90. let 20. stol. pak byly reklamy určené především pro ženy, dále je
již občanstvo rozděleno na dva tábory: na muže a na ženy [Köppl 1998: 34].

Reklama funguje na principu poukazování odlišnosti propagovaných výrobků,
které se jinak jeví jako skoro totožné. Úkolem reklamy je pak poukázat na jejich
odlišnost [Williamson 1998: 199]. Reklama využívá soustavy znaků, kdy určité znaky
v reklamě pak nemají význam samy o sobě, ale získávají ho až v relaci, v odkazování na
daný jev v naší kultuře, například různé charakteristiky jako krásnost a podobnost
[Williamson 1998: 201]. Konkrétní vlastnosti nebo stavu tak není nutné dlouhé
vysvětlování nebo snad mnoho znaků, ale jen určitý obraz, který využívá stereotypů.
V kontextu dané problematiky to jsou především genderové stereotypy [Köppl
1998: 36]. Žena je tedy používána jako znak, jako symbol [Williamson 1998: 203].
V České republice jsou využívány reklamy především ze zahraniční produkce: v roce
1998 jen 25 % reklam bylo domácí výroby [Köppl 1998: 34].

Dalšími fenomény, které se objevily po roce 1989 a které jsou významné
v kontextu zkoumané problematiky, jsou mýtus krásy a pornografie. Konceptem mýtu
krásy se zabývala Naomi Wolf ve své knize *Mýtus krásy*, interpretaci této práce přináší
Lucie Jarkovská. Mýtus krásy nevznikl přímým působením médií, ale je důležitě ho
zmínit, protože jsou to právě média, která ho reprodukuje. Mýtus krásy tvrdí, že krásnost je
hlavním kritériem pro posuzování ženy a to nezávisle na tom, z jaké perspektivy ženu
posuzujeme. Krásnost je v rámci mýtu pak označena jako objektivní a univerzální. Tento
mýtus říká, že krásnost je způsob, jak dosáhnout svých cílů a především jak dosáhnout
muže. Proto jsou například političky nebo úspěšné podnikatelky v médiích často
posuzovány podle svého vzhledu a nikoli primárně podle svých schopností jako muži na
podobných postech [Jarkovská 2004: 129].

Rafinovanost tohoto mýtu ale spočívá i v tom, že předkládá krásnost jako
usnadňující prostředek pro ženy k dosažení jejich cílů, ale ve skutečnosti je ztlačuje.
Krásnost je vlastně zbraň slabých, která se ale soustředěně obrací proti nim samotným,

... pouze dle tohoto kritéria. Proto pokud je žena
... ané mufl (např. ve v d), bývá na žena z nedostatku
atraktivita, jako d vodu zvolení v dy jako oblasti p sobení [Jarkovská 2004: 129].

Jak již bylo e eno, média tento mýtus reprodukuje, hlavním nositelem pak jsou
dív í a ženské asopisy. Mýtus tak p iná-í model, jak má dokonalá žena vypadat. Mýtus
má tak negativní vliv na ženy, protože p iná-í nereálný vzor, kterého nelze dosáhnout
bez operací nebo tvrdého cvičení. Je tím pak podpo en pocit malého sebev domí žen,
které tohoto dokonalého stavu nemohou dosáhnout [Jarkovská 2004: 129-134].

Pornografie je dal-ím fenoménem, který se u nás objevuje až po roce 1989. I
p esto, že se na první pohled pornografie nemusí zdát jako vhodný p edm t
sociologického zkoumání, opak m že být pravdou: v pornografii dochází
k prezentování mocenských vztah , pracuje s ženskou sexualitou. Za socialismu byla
pornografie postavena mimo zákon. To neznamenal, že se zde v bec nevyskytovala,
ale v porovnání s dne-ní dobou bychom ji v české společnosti našli jen ve velmi malém
m ítku. I proto m žeme pornografii považovat za relativně nový prvek v mediální
sfé e.

Jak uvádí Li-ková ve své stati *Hodné holky se koukají jinak*, na pornografii
m že být nahlíženo z n kolika perspektiv. Andrea Dworkin uvádí, že pornografie nemá
řádnou myšlenku a proto není -kodlivá. Tento autor je řazen k liberál m, kteří považují
pornografii jako ukázkou demokratické společnosti, kdy je dodržována svoboda slova.
Do opozice se ale postavily n které dal-í autorky jako Dworkin nebo McKinnon, které
tvrdí, že stejn ě jako slova i zobrazení má moc konat, a tak i pornografie vykonává moc a
staví ženy do pod řízeného postavení. Pornografii pak vidí i jako propagaci
sexualizovaného násilí na ženách, které je vydáváno za realitu [Li-ková 2004: 139-140].

A jaké d sledky mají tyto jevy na ženu a její emancipaci? Jak bylo již nazna eno
v díle o mýtu krásy, i nyní p iná-í média obraz ženy, který je ideální a kterého nelze
dosáhnout. To snižuje sebev domí žen [Jarkovská 2004: 134]. To je dále kombinováno
i s rozdílností obraz , které p iná-ely asopisy za socialismu. Zde mohly ženy najít také
obrazy dokonalých žen, ale žen pracujících, žen ob tujících se pro rodinu, které byly
d ležitější pro to, co d laly a ne pro svůj vzhled. Pro ženy pak byly tyto ženy n kým,
s kým se mohly identifikovat. asopisy po roce 1989 ale p iná-í obrazy žen, které
jsou definovány primárn ě svou krásou, a to p iná-í ženám určitý pocit ponížení, protože

co flena d l á, ale p edev-ím jak u toho vypadá [Gal

fienské asopisy sice p icházejí s ideou flenské emancipace, ale i zde je há ek. Emancipaci flen prezentují jako d sledek jejího atraktivního vzhledu, navíc ásto emancipaci uvád jí pouze do kontextu snahy získání mufla, fleny si tak udržují závislost na mufla [Osvaldová 1998: 15].

M fleme tedy íci, fler reprezentace, které p iná-ějí nová svobodná média, p ispívají k emancipaci flen? Odpov í je znovu spí-e záporná. Zobrazování fleny v médiích p sobí ve výsledku na fleny spí-e kontradiktorn í, fenomény jako pornografie, mýtus krásy a v bec vyuffívání flenského t la jako objektu pak podporují nerovné mocenské po ádky.

Perspektiva, která propaguje emancipaci flen ne jako d sledek jejího vzhledu, ale vnit ního postoje a aktivit, totiž v eských médiích nemá své pevn dané místo. Touto perspektivou by m l být feministický p ístup, ale ten vzbuzuje v eské spole nosti spí-e negativní konotace. V západní spole nosti je dnes feministická perspektiva povaflována za sou ást kultury, jak je mofné, fler ji eská média také nep evzala jako ostatní západní vzory?

Vzhledem k relativní neznámosti tohoto pojmu, m la média zna ný prostor (a také moc), jak naloflit s ve ejným mín ím ohledn této perspektivy. Obraz, který ale p inesla po roce 1989, nebyl p íli-lichotivý, a to významn ovlivnilo vnímání feminismu v eské spole nosti. Feminismus byl prezentován jako jednoduchá ideologie, kdy docházelo k absenci rozli-ení r zných feminism ů a navíc pojmem šideologieo byl p ipodob ován k jiným ideologiím, pro eskou spole nost pak p edev-ím té komunistické. To vytvá elo pocit ur ítého nebezpe í. A pokud nebyl feminismus spojován s nebezpe ím, byla to nepot ebnost, která byla zd raz ována: vfdy p eci fleny mohou pracovat, mohou volit, mají p ístup ke vzd lání, tak na co pot ebují sm r, který by jim p inesl emancipaci?

Záv rem m fleme íci, fler v prezentacích fleny v médiích po roce 1989 do-lo k posunu a to jak k pozitivnímu, tak k negativnímu. Média sice p iná-í obraz fleny svobodné, p ípadn podporují její emancipaci, ale tyto prezentace ásto nesou skryté tendence a dále jen reprodukují mocenskou nerovnost.

vána rovnost mezi v-emi leny společ nosti. V rámci homogenizace společ nosti, do-šlo k emancipaci ženy. Ta ale díky svému špseud emancipa nímuø charakteru žen nep inesla rovnost, ale spí-e jí i díky druhé sm n p inesla velké zatížení a stres. R zní auto i a autorky ale na výsledek t chto proces nahlífléjí r zn : jedni v ní vidí posílení mocenské pozice ženy v rodin , kdy do-šlo k ur ité zm n , ale ne k p evrácení po ádku. Dal-í auto i pak na ženu pohlífléjí jako dominantní v rodin , tato její pozice je podpo ena socialistickými zm nami. Otázku emancipace v kontextu reproduk ní politiky pak je možné nahlíflét foucaultovskou perspektivou gouvernementality, kdy jak zm ny politiky týkající se interrupcí, tak politiky týkající se mate ského p ísp vku, nejenflé nepodpo ily emancipaci ženy, ale sou asn podpo ily možnost státu zasahovat do íivota ženy a také její závislost na státu. Média za socialismu sice neplnila demokratizující funkci, ale i tak p ísp la obrazu ženy pracovnice, který ale ve výsledku nem l emancipa ní nádech, ale zasadil se o kontradiktorní d sledky v podob dvou protich dných reprezentací žen, jefl média p iná-ela: žena, která je ale sou asn oslavována pro svou ob tavost pro dobro ostatních, a žena, která pln zvládá v-echny své role, jefl je nedosaflitelným ideálem pro ženy reálné. I p esto, flé byla deklarována rovnost ve v-ech společ enských aspektech, k vyrovnání mocenských vztah mezi ženami a muži nedo-šlo, byla ale posíln na mocenská pozice ženy.

Rok 1989 pak p iná-í p edev-ím dv tendence: snahu o odpoutání se od p ede-lého režimu a snahu o návrat k p írozenému genderovému po ádku.

Spolu s politickou zm nou do-šlo mimo jiné k odstran ní proces homogenizace. Stejn tak za ala být v rámci zmín ných společ enských tendencí ohroflena i emancipace ženy, za alo docházet ke snahám o domestikaci ženy. Ty ale pracovní trh opustit necht jí, a tak vzniká ur ité nap tí. To je e-eno dv ma zp soby: únikem ženy do rodiny nebo odstoupení od aspirace na vlastní kariéru na pracovním trhu. V rámci rodinné politiky pak do-šlo ke zm nám p edev-ím v oblasti interrupcí: ty p estaly být nástrojem státu na manipulaci populace a p ísp ly k emancipaci ženy. Domestikací tendence se ale projevíly i u mate ské/rodin ovské dovolené, která byla spolu s p ísp vkem s ní spojeným zachována a navý-ena na rozdíl od ostatních státních p ísp vk . Výsledek t chto tendencí m l p ísp t k leh ímu p echodu na trflní hospodá ství.

zrušením cenzury získala svou demokratizující reprodukci zavedených genderových stereotyp , které byly navíc umocněny navrácením soukromého vlastnictví, které vyústilo v používání ženského těla jako sexuálního objektu. Do reprezentací žen pak významněji promluvili (na rozdíl od období předchozího) mýtus krásy a pornografie. Absence feministického pohledu v českých médiích přispěla k absenci kritiky tohoto zobrazování.

Období socialismu a kapitalismu se významně liší v mnoha aspektech. Rok 1989 přinesl mnohé svobody, ať už na úrovni politické, hospodářské nebo osobní. I přes tyto výrazné změny se ale mocenská pozice ženy příliš změnila. Faktory, které přispívají k udržení mocenského pořádku, ve kterém žena disponuje menší mírou moci, nebyly odstraněny. Ať už je to pseudoemancipace přístupu státu za socialismu, odmítání emancipace ze západu za kapitalismu nebo dvojí směna, která existovala v obou dobách, k výraznému vývoji v mocenských vztazích u české ženy nedošlo.

BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mufl* . Praha : Karolinum, 2000. 145 s. ISBN 80-7184-775-5.

ERMÁKOVÁ, Marie. Gender, společnost a pracovní trh. *Sociologický časopis*. 1995, 31, s. 7-24. Dostupný také z WWW:
<http://sreview.soc.cas.cz/uploads/5168b74405cb38966b8b647b920b2a5c3e431d5d_342_007CERMA.pdf>.

ERMÁKOVÁ, Marie. Zaměstnanost pracovní kompetence a perspektivy české pracující ženy. In ERMÁKOVÁ, Hana. *Proměny současných rodin*. Praha : SLON, 2000. s. 83-98. ISBN 80-85850-93-1.

DUDOVÁ, Radka. Interrupce v socialistickém Československu z foucaultovské perspektivy. *Gender Sociologie*[online]. 2009, br, [cit. 2010-05-20]. Dostupný z WWW:
<<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2009091303>>.

DUDOVÁ, Radka. Proměny manželství na změnu: zhodnocení reformy rodinného práva. In ERMÁKOVÁ, Alena, et al. *Práce a péče*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. s. 29-50. ISBN 978-80-86429-94-6.

FROUZOVÁ, Magdaléna. Česká žena mezi východem a západem. In ERMÁKOVÁ, Marie; CHUCHMA, Josef; KLIMENTOVÁ, Eva. *Feminismus devadesátých let* . *esky o ženě*. Praha : Nakladatelství Marie Chibkové, 1999. s. 65-73. ISBN 80-902443-6-X.

GAL, Susan ; KLIGMAN, Gail. *The politics of gender after socialism : a comparative-historical essay*. Princeton : Princeton University Press, 2000. 169 s. ISBN 0-691-04894-0.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha : Argo, 2005. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

genderu: maskulinita a feminita z odli-ných
VODOVÁ, Eva; MA ÍKOVÁ, Hana. *Spole nosti fen
a mufl z aspektu gender*. Praha : Open society Fund Praha, 1999. s. 69-82.

HALFORD, Susan . *Gender, power and organisation*. Hampshire : Palgrave, 2001. 270
s. ISBN 0-333-61843-2.

HAVELKOVÁ, Barbora. Genderová rovnost v období socialismu. In BOBEK, Michal;
MOLEK, Pavel; TMMÍ EK, Vojt ch. *Komunistické právo v eskoslovensku: Kapitoly z
d jiny bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 179-206. Dostupné z WWW:
<<http://www.komunistickepravo.cz>>. ISBN 978-80-210-4844-7.

HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu : podobnosti a rozdíly . In
VALDROVÁ, Jana, et al. *ABC feminismu*. Brno : Nesehnutí, 2004. s. 169-182. ISBN
80-903228-3-2.

HAVELKOVÁ, Hana. Rod, kultura a demokraci v eských médiích. In HAVELKOVÁ,
Hana; VODRÁfiKA, Mirek. *fiena a mufl v médiích*. Praha : NADACE GENDER
STUDIES, 1998. s. 4-8. ISBN 80-902367-2-3.

JACHANOVÁ DOLEfiELOVÁ, Alexandra. *Www.feminismus.cz* [online]. 30.11.2006
[cit. 2010-05-10]. Aktivistky flenského hnutí vypráv ly o emancipaci fen za socialismu
a dnes. Dostupné z WWW: <<http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=1940713>>.

JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha : Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-
749-3.

JARKOVSKÁ, Lucie. Mýtus krásy. In VALDROVÁ, Jana, et al. *ABC feminismu*.
Brno : Nesehnutí, 2004. s. 129-136. ISBN 80-903228-3-2.

KON ELÍK, Jakub: Cenzura. In: REIFOVÁ, Irena (a kol.): *Slovník mediální
komunikace*. Praha, Portál 2004, s. 26-30.

KÖPPL, Daniel. fieny a muflí v reklam . In HAVELKOVÁ, Hana; VODRÁfiKA,
Mirek. *fiena a mufl v médiích*. Praha : NADACE GENDER STUDIES, 1998. s. 4-8.
ISBN 80-902367-2-3.

ing Bulgarian women : The Marxist legacy and
I, Chris. *Gender and identity in Central and Eastern
Europe*. London : Portland, OR, 1999. s. 83-98. ISBN 0-7146-5033-1.

K ÍfIKOVÁ, Alena. *Sexualizovaná realita pracovních vztah* . Praha : Sociologický
ústav Akademie v d R, 2006. 156 s. ISBN 80-7330-090-7.

K ÍfIKOVÁ, Alena; HATŇKOVÁ, Hana Pr zkum ve ejného mín ní o postavení flen na
trhu práce. In *I*. Praha : Sociologický ústav Akademie v d R, 2003 [cit. 2010-05-12].
Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/957/zprava.pdf>>.

K ÍfIKOVÁ, Alena; VOHLÍDALOVÁ, Marta. Kdo se bojí zam stané matky?. In
K ÍfIKOVÁ, Alena, et al. *Práce a pé e*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. s.
85-105. ISBN 978-80-86429-94-6.

KU ERA, Milan. Rodinná politika a její demografické d sledky v socialistickém
eskoslovensku. In MARES, Antoine; HORSKÁ, Pavla. *esko ó francouzský dialog o
d jinách evropské rodiny* [online]. CEFRES, 2001 [cit. 2010-05-20]. Dostupné z
WWW:
<http://www.cefres.cz/pdf/c22/kucera_2001_rodinna_politika_demografie_cssr.pdf>.

LINHART, Ji í, et al. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996. 878 s. ISBN
80-7184-310-5.

LITŇKOVÁ, Kate ina. Hodný holky se dívají jinak aneb : Feministické spory o
pornografii . In VALDROVÁ, Jana, et al. *ABC feminismu*. Brno : Nesehnutí, 2004. s.
139-148. ISBN 80-903228-3-2.

MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela. *(RE)prezentace flen v médiích : informa ní
broflura pro noviná ky a noviná e*. Praha : Gender studies, o.p.s., 2002. 20 s.

MUSILOVÁ, Dana. *Z flenského pohledu : poslankyn a senátorky Národního
shromáfd ní eskoslovenské republiky 1918-1939*. eské Bud jovice : N mec-Veduta,
2007. 199 s. ISBN 978-80-86829-31-9.

OATES INDRUCHOVÁ, Libora. Gender v médiích : nástin -í e problematiky. In
V TŇINOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva; MA ÍKOVÁ, Hana. *Spole nosti flen a mufl z
aspektu gender*. Praha : Open society Fund Praha, 1999. s. 131-152.

ý tisk pro ženy. In HAVELKOVÁ, Hana;
v médiích. Praha : NADACE GENDER STUDIES,
1998. s. 14-15. ISBN 80-902367-2-3.

RENZETTI, Claire M.; CURRAN, Daniel J. *ženy, muži a společná společnost*. Praha :
Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

ROZENTAL, M. M. a kol. *Filozofický slovník*. Pravda: Bratislava, 1974. s.

TKLOVÁ, Jiřina. *Are women in Central and Eastern Europe conservative?* In
FUNK, N., MUELLER (ed.). *Gender politics and post-communism: reflections from
Eastern Europe and the former Soviet Union*. New York: Routledge, 1993. 352 s. ISBN
978-0415904780.

TKLOVÁ, Jiřina. Gender studies a feminismus na univerzitách ve světě a v české
republice. In V TĚNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Společná společnost
a muž z aspektu gender*. Praha : Open society Fund Praha, 1999. s. 9-20.

TKLOVÁ, Jiřina. Únava z vysvětlování II. In CHÁIBKOVÁ, Marie; CHUCHMA,
Josef; KLIMENTOVIČ, Eva. *Feminismus devadesátých let českýma ořima*. Praha :
Nakladatelství Marie Cháibkové, 1999. s. 128-140. ISBN 80-902443-6-X.

TRUE, Jacqui. *Gender, globalization, and postsocialism : : the Czech Republic after
communism*. New York : Columbia University Press, 2003. 241 s. ISBN 0-231-12715-
4.

TYDLITÁTOVÁ, Veronika. Televizní publikum a tvorba mýtů. In
HAVELKOVÁ, Hana; VODRÁŽKA, Mirek. *žena a muž v médiích*. Praha : NADACE
GENDER STUDIES, 1998. s. 31-33. ISBN 80-902367-2-3.

V TĚNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva. Gender životního stylu: srovnávací úvaha. In
V TĚNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Společná společnost a muž z
aspektu gender*. Praha : Open society Fund Praha, 1999. s. 21-34.

VODOCHODSKÝ, Ivan „Superženy" a „velké děti" : konceptualizace postavení mužů
v rámci genderového řádu státního socialismu. In *Práfské sociální v dní studie*. Praha :
Univerzita Karlova, 2007 [cit. 2010-05-10]. Dostupné z WWW:

VODOCHODSKÝ, Ivan. Patriarchát na socialistický zp sob. *Gender Sociologie* [online]. 2008, [cit. 2010-05-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cislocianku=2008012707>>.

WAGNEROVÁ, Alena. Co p inesl a co nep inesl eským fienám socialistický model rovnoprávnosti aneb Nejen jesle a traktoristky. In *Gender a demokracie : 1989 - 2009*. Praha : Gender Studies, 2009. s. 11-19. ISBN 80-86520-64-1.

WAGNEROVÁ, Alena. eské fieny na cest od reálného socialismu k reálnému kapitalismu. In CH IBKOVÁ, Marie; CHUCHMA, Josef; KLIMENTOVÁ, Eva. *Feminismus devadesátých let eskýma o ima*. Praha : Nakladatelství Marie Ch ibkové, 1999. s. 80-90. ISBN 80-902443-6-X.

WILLIAMSON, Judith. Jak de-ifrovat reklamu : Ideologie a význam v reklam . In OATES-INDRUCHOVÁ, Libora, et al. *Dív í válka s ideologií*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 197-208. ISBN 80-85850-67-2.

WOLCHIK, Sharon L. Gender and the Politics of Transition in the Czech Republic and Slovakia. In JASQUETTE, Jane S.; WOLCHIK, Sharon L. *Women and democracy*. London : The Johnson Hopkins University Press, 1998. s. 153-184. ISBN 0-8018-5837-2.

Www.prochoice.org [online]. 2010 [cit. 2010-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.prochoice.org/>>.

ZÁBRODSKÁ, Kate ina. *Variace na gender*. Praha : Academia, 2009. 197 s. ISBN 978-80-200-1752-9.